

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ČETRTEI ODDELEK*

ZADEVA S. S. proti SLOVENIJI

(pritožba št. 40938/16)

SODBA

STRASBOURG

30. oktober 2018

Ta sodba bo postala dokončna v okoliščinah, navedenih v drugem odstavku 44. člena konvencije. Mogoči so uredniški popravki.

ZADEVA S. S. proti Sloveniji

Evropsko sodišče za človekove pravice (četrti oddelek) kot senat v sestavi:

Ganna Yudkivska, *predsednica*,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Vincent A. De Gaetano,

Faris Vehabović,

Iulia Antoanella Motoc,

Carlo Ranzoni, *sodniki*,

Boštjan Zalar, *ad hoc sodnik*,

in Marialena Tsirli, *sodna tajnica oddelka*,

po razpravi, zaprti za javnost, ki je bila 18. septembra 2018,

izreka to sodbo, sprejeto navedenega dne:

POSTOPEK

1. Zadeva se je začela s pritožbo (št. 40938/16) proti Republiki Sloveniji, ki jo je po 34. členu Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljnjem besedilu: konvencija) pri Sodišču 11. julija 2016 vložila slovenska državljanka S. S. (v nadaljnjem besedilu: pritožnica). Predsednik oddelka je ugodil prošnji pritožnice, da se njeno ime ne razkrije javnosti (četrti odstavek 47. člena Poslovnika Sodišča).

2. Pritožnico, ki ji je bila odobrena pravna pomoč, je zastopal R. Završek, odvetnik iz Ljubljane. Slovensko vlado (v nadaljnjem besedilu: vlada) je zastopala V. Klemenc, državna odvetnica.

3. Pritožnica je zatrjevala, da so bile kršene njene pravice po 6., 8., 13. in 14. členu konvencije, ker ji je bila odvzeta roditeljska pravica in je bila zato njena biološka hčerka E. oddana v posvojitev.

4. Vlada je bila o pritožbi obveščena 29. septembra 2016.

5. V skladu z drugim odstavkom 36. člena konvencije in tretjim odstavkom 44. člena Poslovnika Sodišča je predsednik oddelka 30. novembra 2016 omogočil predložitev pisnih pripomb E. in njenima posvojiteljema.

6. Ker se je Marko Bošnjak, sodnik, izvoljen za Slovenijo, umaknil iz sodelovanja pri obravnavanju zadeve (tretji odstavek 44. člena Poslovnika Sodišča), je predsednik sklenil imenovati Boštjana Zalarja kot *ad hoc sodnika* (četrti odstavek 26. člena konvencije in prvi odstavek 29. člena Poslovnika).

DEJSTVA

I. OKOLIŠČINE ZADEVE

7. Pritožnica je bila rojena leta 1979.

8. Pritožnica je biološka mati štirih otrok. S svojim možem G., francoskim državljanom, ima sina P., rojenega 13. novembra 2001. Decembra 2005 je bil nameščen v rejništvo v Sloveniji in je od tedaj tam, s pritožnico pa ima samo občasne stike. Pritožnica se ne udeležuje sestankov s socialnimi delavkami in rejnikoma ter zanj ne plačuje preživnine. 19. novembra 2007 je pritožnica rodila drugega otroka, M. Aprila 2008 so pristojni francoski organi namestili M. v rejništvo v Franciji in pritožnico napoliti na psihološko svetovanje. M. je bil kasneje v Franciji posvojen in nima stika s pritožnico.

9. Pritožnica je 5. januarja 2010 v Porodnišnici Postojna rodila tretjega otroka, A. Porodnišnica je o rojstvu A. obvestila Center za socialno delo v Ljubljani. Center za socialno delo v Ljubljani je poskrbel za ureditev prevoza in namestitvev pritožnice na domu njene matere. Center za socialno delo v Cerknici ("CSD Cerknica") je pritožnici trikrat na teden zagotavljal patronažno oskrbo in pomoč pri gospodinjstvu. Tudi društvo T. je pomagalo pritožnici skrbeti za A. Kljub temu je bilo ugotovljeno, da pritožnica ni zmožna skrbeti za A. in da je pogosto odpotovala in pustila A. doma, in da pritožničina mati temu ni bila kos. Od decembra 2010 A. živi s svojim očetom G. v Franciji.

10. Obravnavana pritožba se nanaša na odvzem roditeljske pravice pritožnici glede njenega četrtega otroka E., ki je bil rojen 31. decembra 2010.

A. Dejansko ozadje odvzema roditeljske pravice pritožnici v zvezi z E.

11. Pritožničina mama je 29. decembra 2010 po telefonu poklicala CSD Cerknica in jih obvestila, da se pritožnica z vlakom vrača iz Francije v Slovenijo in je namenjena naravnost v Porodnišnico Postojna, ter da bo vsak čas rodila. Potem ko je pritožnica 4. januarja 2011 rodila E., so jo socialne delavke CSD Cerknica obiskale v porodnišnici, kjer jih je zdravstveno osebje opozorilo, da pritožnica ni zmožna skrbeti za E. in da potrebuje stalni nadzor in pomoč. Zaradi tega je bilo 7. januarja 2011 pritožnično bivanje v porodnišnici podaljšano do 10. januarja 2011. Po odpustu iz porodnišnice je šla začasno živeti z materjo, o čemer sta se pritožnica in njena mati dogovorili po posredovanju CSD Cerknica. CSD Cerknica je pritožnici priskrbel pomoč družini za dom, socialno storitev, ki je vključevala sodelovanje društva T. in krajevno patronažno službo, pomoč pri gospodinjstvih opravilih trikrat tedensko ter pomoč peripatetičnega delavca Psihiatrične klinike Ljubljana.

12. CSD Cerknica je 19. januarja 2011 po elektronski pošti zaprosil slovensko diplomatsko-konzularno predstavništvo v Parizu za poizvedbo, ali je G. pripravljen skrbeti za E. Slovensko diplomatsko-konzularno

predstavništvo je 7. februarja 2011 CSD Cerknica odgovorilo, da je francoska socialna služba govorila z G., ki je dvomil, da bi bila E. njegova hči in da bi lahko skrbel zanjo. Iz evidence telefonskih klicev CSD Cerknica je razvidno, da so v CSD Cerknica 11. februarja 2011 poskušali telefonirati G., vendar neuspešno. CSD Cerknica je 15. februarja 2011 po elektronski pošti zaprosil slovensko diplomatsko-konzularno predstavništvo, naj poizve, ali je G. pripravljen dati soglasje za posvojitev E.

13. 20. januarja 2011 je peripatetični delavec, ki je spremljal pritožnico doma (glej 11. odstavek zgoraj), obvestil Psihiatrično kliniko Ljubljana o svojih pomislekih glede duševnega stanja pritožnice. Pritožnica je bila napotena na nujni pregled kliničnega psihologa, ki pa ga je zavrnila. Poleg tega sta krajevna patronažna služba in delavka, ki je pritožnici pomagala pri opravljanju gospodinjskih opravil, obvestili CSD Cerknica o težavah, ki sta jih opazili pri pritožnični oskrbi novorojenke.

14. Socialne delavke so se 28. januarja 2011 pogovarjale s pritožnico, ki jim je povedala, da namerava pred 31. januarjem potovati v Francijo, saj je bila E. po njenem mnenju dovolj stara za tako pot. Zatem se je v CSD Cerknica sestala skupina strokovnih delavcev in ugotovila, da je dobrobit E. resno ogrožena.

15. Pritožnica je 30. januarja 2011 odpotovala v Francijo k svojemu možu. E. je pustila pri svoji materi, torej babici E. Ker mati pritožnice ni bila pripravljena skrbeti za E., je CSD Cerknica 1. februarja 2011 izdal začasno odločbo, s katero je E. odvzel staršem s takojšnjim učinkom in jo namestil v krizni center za otroke. CSD Cerknica je vložil tudi kazensko ovadbo zoper pritožnico zaradi storitve kaznivega dejanja zapustitve otroka, vendar je bil pozneje kazenski postopek ustavljen.

16. 16. februarja 2011 je bila E. nameščena v varstvo CSD Cerknica na podlagi 201. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju: Zakon o družini – glej 60. odstavek spodaj). 18. februarja 2011 je CSD Cerknica z začasno odločbo namestil E. v rejništvo pri paru, ki jo je kasneje tudi posvojil (glej 50. odstavek spodaj). CSD Cerknica je 23. marca 2011 izdal pravnomočno odločbo o odvzemu E. njenim staršem in o njeni namestitvi v rejništvo. Svojo odločitev je utemeljil na podlagi 119., 120. in 157. člena in drugega odstavka 158. člena Zakona o družini (glej 60. odstavek spodaj). Ni videti, da bi pritožnica na kakršen koli način poskušala izpodbijati odločbo o odvzemu E. in njeni namestitvi v rejništvo.

17. Po rojstvu E. je pritožnica pogosto menjavala lokacije in potovala v Francijo in nazaj. Njena lokacija družini ali CSD Cerknica, ki je zaman poskušal stopiti z njo v stik, ni bila vedno znana.

B. Pritožničina bolezen in zdravljenje

18. Pritožnici je bila postavljena diagnoza paranoidne shizofrenije. Oktobra 2009 je bila prvič hospitalizirana v Psihiatrični kliniki Ljubljana. Po

rojstvu E. je bila večkrat hospitalizirana v psihiatrični kliniki, najmanj enkrat tudi prisilno.

19. V izjavi z dne 10. januarja 2011 je zdravnica iz Porodnišnice Postojna navedla, da pritožnica zavrača jemanje zdravil, enako pa je navedel tudi peripatetični delavec Psihiatrične klinike Ljubljana v svoji izjavi z dne 20. januarja 2011 (glej 13. odstavek zgoraj).

20. Iz spisa je razvidno, da je pritožnico od 7. januarja 2011 naprej redno pregledoval psihiater iz Psihiatrične klinike Idrija, in sicer vsak mesec.

21. Iz zapisnika CSD Cerknica z dne 9. aprila 2014 je razvidno, da je CSD Cerknica pritožnici ponudil storitve, vključno s svetovanjem, vendar je to zavrnila, pri čemer je zatrjevala, da se je že pridružila skupini za samopomoč in da ima vsakomesečno srečanje s psihologom in vsake tri mesece psihiatrični pregled.

22. Dr. M., ki je pritožnico pregledal, je v svojem poročilu z dne 31. marca 2014 in na obravnavi (glej 41. odstavek spodaj) navedel, da je pritožničina bolezen, paranoidna shizofrenija, že nekaj časa v remisiji in da redno jemlje zdravila. Leta 2015 se je pritožničino stanje poslabšalo in v tem letu jo je bilo treba dvakrat hospitalizirati.

C. Pritožničin stik z E. po odločbi o odvzemu

23. CSD Cerknica je 15. marca 2011 organiziral prvo srečanje individualne projektne skupine (v nadaljnjem besedilu: IPS), ki je bila oblikovana na podlagi Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (glej 61. odstavek spodaj) za spremljanje rejništva E. Čeprav je bila pritožnica kot mati E. povabljena na sestanek, se ga ni udeležila, ker je potovala. IPS so sestavljali socialne delavke, rejnika in pritožnica.

24. Iz zapisnika CSD Cerknice o sestanku IPS, ki ga je pripravila socialna delavka, je razvidno, da je pritožnica 6. junija 2011 obiskala CSD Cerknica in prvič povprašala po E. 5. julija 2011 je bil izveden prvi stik z E. Socialna delavka, ki je nadzorovala stik, je v poročilu navedla, da je bil pritožničino ravnanje med stikom neprimerno starosti E., saj je poskušala postaviti E., ki je imela tedaj šest mesecev, na noge.

25. Iz zapisnika sestanka IPS CSD Cerknica je razvidno, da je 12. januarja 2012 pritožnica ponovno zaprosila CSD Cerknica, če bi lahko videla E. Drugi stik je potekal 31. januarja 2012. Pritožnica je naslednji napovedani stik, ki naj bi potekal 28. marca 2012, odpovedala zaradi njenega domnevnega odhoda v Francijo. 15. maja 2012 je bil izveden tretji stik. Iz zapisnika CSD Cerknica o telefonskem pogovoru s pritožnico je razvidno, da so jo s CSD Cerknica 19. junija 2012 poklicali z namenom organizirati ponovni stik, vendar ni prišlo do dogovora, saj je pritožnica končala pogovor, rekoč, da je zelo zaposlena. CSD Cerknica je 2. julija 2012 poizvedel pri pritožnici, ali želi, da se uredi še en stik, vendar je ponudbo zavrnila ob sklicevanju na svoje slabo "stanje". Kot nadalje izhaja iz zapisnika CSD Cerknica, je pritožnica

potrdila, da se zaveda, da bo CSD Cerknica čim prej organiziral še en stik, če bi tako želela. Na zahtevo pritožnice z dne 4. julija 2012 je bil 11. julija 2012 izveden četrti stik. Socialna delavka Centra za socialno delo Kranj, ki je nadzorovala stik, je v svojem poročilu navedla, da je bila pritožnica med stikom utrujena in da se je po nekaj minutah prenehala igrati z E. Stik, ki je bil napovedan za 26. septembra 2012, je bil odpovedan zaradi pritožnične bolezni.

26. Pred koncem leta 2014 je bilo izvedenih še trinajst stikov med pritožnico in E. Vsi so potekali v prisotnosti rejnikov in socialne delavke CSD Cerknica. Iz zapisnikov sestankov IPS je razvidno, da je bila prisotnost rejnikov potrebna zaradi starosti E. in potrebe po zagotavljanju njenega občutka varnosti, glede na to, da med njo in pritožnico ni bilo tesnega odnosa.

27. Iz poročil o stikih, ki jih je pripravila socialna delavka, ki jih je nadzorovala, je razvidno, da je bila pritožnica na večini stikov videti odmaknjena in je večinoma ostala pasivna, pri čemer je opazovala E., ne da bi bila z njo v kakršni koli interakciji. Številna poročila o stikih tudi navajajo, da se E. med stiki ni približala pritožnici na lastno pobudo. Večkrat je želela oditi pred koncem stika in je ostala samo zato, ker sta se z njo ukvarjala rejnika. Poleg tega je socialna delavka v svojih poročilih o stikih navedla, da sta rejnika spodbujala E. k vzpostavljanju stika s pritožnico in s sorodniki, ki so bili prisotni na stikih, in da sta bila dostopna in komunikativna v odnosu do pritožnice in do njenih vprašanj o E. Na prošnjo pritožnice na sestanku IPS februarja 2014 za pomoč pri vzpostavljanju odnosa z E. so ji socialna delavka in rejnika ponudili pomoč v zvezi s prihodnjimi stiki in jo spodbujali, naj se aktivneje vključi v vzpostavljanje odnosa. V poročilih o stikih dne 2. julija 2014 in 10. septembra 2014 je bilo navedeno, da si je pritožnica prizadevala za vzpostavitev povezave z E., kar je vodilo do nekaj medsebojne interakcije. Toda na zadnjem stiku, ki je potekal 26. novembra 2014, take interakcije ni bilo.

28. Iz zapisnikov sestankov IPS, ki so potekali vsaka dva meseca, je razvidno, da so bili stiki izvedeni ob dnevih, dogovorjenih na sestankih na podlagi predlogov pritožnice. CSD Cerknica, rejnika in pritožnica so se dogovorili, da se bodo stiki izvajali postopoma, ker E. ni poznala pritožnice.

29. 8. januarja 2014 je pritožnica zaprosila CSD Cerknica za rednejše stike. CSD Cerknica ji je predlagal naj prične postopek pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani, ki je bilo pristojno za odločanje o njenem stiku z E. v primerih nesoglasij med CSD in staršem.

30. Na zahtevo pritožnice maja 2016 so inšpekcijski organi Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti izvedli inšpekcijski pregled z namenom ugotovitve, ali je CSD Cerknica oviral stike med pritožnico in E. Njihovo poročilo in dokumenti v spisu kažejo, da je CSD Cerknica vsaj še petkrat obvestil pritožnico, da bi morala začeti postopek pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani, če ni bila zadovoljna z obstoječo ureditvijo. Zapisniki

IPS tudi kažejo, da je bila pritožnica v tistem času v stiku s svojim odvetnikom, s katerim je razpravljala o možnosti, da zadevo preda sodišču.

31. V skladu s poročilom, ki so ga izdali inšpekcijski organi, je CSD Cerknica pri urejanju stikov ravnal strokovno in je imel dobre razloge, da je otrokovo korist postavil na prvo mesto. V poročilu o inšpekcijskem pregledu je bilo tudi navedeno, da je CSD Cerknica vztrajal na tem stiku do odločitve ustavnega sodišča in je večkrat obvestil pritožnico o pravnem sredstvu, ki bi ga morala uporabiti, če ni bila zadovoljna z obstoječo ureditvijo stikov. V poročilu je bilo tudi ugotovljeno, da je po tem, ko je ustavno sodišče potrdilo odvzem roditeljske pravice pritožnici (glej 48. odstavek spodaj), CSD Cerknica pravilno presodil, da je bil stik E. vsiljen in da zato ni bil v njeno največjo korist.

32. CSD Cerknica je očitno tudi zaprosil varuha človekovih pravic za načelno mnenje o tem, kaj bi bilo v otrokovo največjo korist v zadevnih razmerah – odvzem roditeljske pravice ali trajno rejništvo. 29. julija 2015 je varuh človekovih pravic odgovoril CSD Cerknica, da je v primeru, da otroka ni mogoče ponovno združiti z njegovo družino, naslednja najboljša rešitev posvojitev. Potrdil je, da je treba rejništvo razumeti kot začasen ukrep, in da je edina možnost, ki je na voljo glede spremembe ureditve stikov, napotitev matere na sprožitve sodnega postopka.

33. Iz zapisnika CSD Cerknica je razvidno, da je CSD Cerknica 23. septembra 2015 povprašal pritožnico, ali je naredila kakšne korake za spremembo ureditve stikov s pomočjo sodnega postopka. Kot je navedeno v tem zapisniku, je pritožnica odgovorila, da je bila preveč zaposlena z drugimi stvarmi.

34. CSD Cerknica je 15. februarja 2016 pritožnici poslal nekaj fotografij E.

D. Postopek v zvezi z odvzemanjem roditeljske pravice pritožnici

1. Prvi sklop postopkov pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani

35. CSD Cerknica je 7. marca 2011 pri Okrožnem sodišču v Ljubljani vložil predlog, da se pritožnici in G. odvzamejo roditeljske pravice z utemeljitvijo, da sta zanemarila in zapustila E., nista poskrbela za njene osnovne potrebe, da sta ponavljala problematično ravnanje in ogrozila dobrobit otroka. Po mnenju CSD Cerknica je varovanje koristi otroka zahtevalo odvzem roditeljske pravice obema staršema.

36. Pritožnica je prejela pravno pomoč in v postopku jo je zastopal odvetnik. Oprekala je trditvam CSD Cerknica iz predloga z dne 7. marca 2011 in zatrjevala, da zaradi duševne bolezni ni bila zmožna razumeti postopka. Trdila je, da odvzem roditeljske pravice ni bil nujen, saj je bila E. varna v rejniški družini. Po njenem mnenju bi morale sodišče počakati, da bi se njeno duševno zdravje, ki je bilo tedaj slabo, izboljšalo, preden bi odločilo

o predlogu. Če bi prejela ustrezno zdravljenje, bi bila sposobna skrbeti za otroka, zato odvzem roditeljske pravice ni bil potreben. Poleg tega je pritožnica zatrjevala, da je bil namen postopka oddati E. v posvojitev in ji preprečiti, da bi si kasneje poskušala povrniti roditeljsko pravico.

37. Sodišče je postavilo izvedenca psihiatra dr. K., ki se je sestel s pritožnico za razgovor. V izvedenskem mnenju z dne 16. maja 2012 je sodišču navedel, da pritožnica trpi za boleznijo, ki sodi v krog shizofrenij, da pa je sposobna nastopati kot stranka v postopku. Opozoril je, da je pritožnica v remisiji (obdobje, ko bolnik nima izraženih pozitivnih psihotičnih simptomov), vendar pa je bila remisija sorazmerno kratkotrajna in zato še nestabilna. Opozoril je tudi, da bi se bolezen lahko hitro prevesila v ponovno aktivno obliko. Dr. K. je tudi izjavil, da se zdravstveno stanje pritožnice ne bo poslabšalo, če bo redno jemala predpisana zdravila, če pa tega ne bo storila, bo poslabšanje neizogibno. Priložil je mnenje kliničnega psihologa J., ki je tudi pregledal pritožnico in ugotovil, da njen odnos do lastnega zdravstvenega stanja ni dovolj resen in da je njen čut za stvarnost pomanjkljiv. Pritožnica je imela nakazane tudi ekstenzivne in preganjalne vsebine, njeno čustveno stanje pa je bilo privzdignjeno in glede na situacijo neustrezno. Dr. K. je še pojasnil, da po njegovem mnenju pritožnica tedaj ni bila zmožna skrbeti za otroka. Njeno zdravstveno stanje se ni izboljšalo v tolikšni meri, da bi lahko prevzela skrb za mladoletnega otroka in njegovo vzgojo.

38. 29. novembra 2012 je Okrožno sodišče v Ljubljani izdalo sklep, s katerim je pritožnici in G. odvzelo roditeljske pravice do E. na podlagi prvega odstavka 116. člena Zakona o družini (glej 60. odstavek spodaj). Okrožno sodišče v Ljubljani je glede pritožničinega razumevanja postopka na podlagi izvedenskega mnenja dr. K. in lastnih izjav pritožnice ugotovilo, da je redno jemala zdravila in da je bila sposobna nastopati kot stranka v zadevnem postopku. V zvezi z G., ki se ni odzval na predlog CSD Cerknica za odvzem njegove roditeljske pravice in je ostal neaktiven v sodnem postopku, je sodišče ugotovilo, da ni pokazal nobenega zanimanja za E. in da je jasno pokazal, da ne bo skrbel zanjo. V zvezi s pritožnico je ugotovilo, da je pritožnica zapustila E. in resno zanemarila svoje starševske odgovornosti. Sodišče je poudarilo, da je mogoče opaziti isti vzorec pri odnosu pritožnice do drugih treh otrok.

2. Prva pritožba pritožnice

39. Po pritožbi pritožnice je Višje sodišče v Kopru 16. aprila 2013 razveljavilo sklep sodišča prve stopnje v delu, ki se nanaša na pritožnico, in zadevo vrnilo v ponovno odločanje. Poudarilo je, da nižje sodišče ni razjasnilo, ali je bilo zadevno ravnanje pritožnice in njen odnos do njene bolezni in zdravljenja posledica duševne bolezni same po sebi, ali je bil posledica njenega voljnega delovanja.

3. Drugi sklop postopkov pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani

40. Okrožno sodišče v Ljubljani je v novem postopku imenovalo novega izvedenca psihiatrične stroke dr. M. in pridobilo mnenje izvedenca psihologa dr. P. Sodišče je opravilo obravnavo in med drugim zaslišalo pritožnico in oba izvedenca.

41. Dr. M. je po opravljenem osebnem pregledu pritožnice dne 23. septembra 2013 sodišču predložil pisno izvedensko mnenje, kjer je potrdil, da ima duševno motnjo shizofrenega kroga, in navedel, da je njena osebnost videti spremenjena zaradi bolezni. Po mnenju dr. M. so pritožnično pomanjkanje stvarnega razumevanja njene bolezni, odpor do zdravljenja in zapustitev E. posledice njene duševne bolezni. Čeprav je dr. M. navedel, da je bolezen mogoče nadzorovati in simptome obvladovati z zdravili, in tudi opozoril, da je potek bolezni odvisen od vsakega posameznika, pa je hkrati poudaril, da prognoza pritožnične bolezni ni dobra in zato ni mogoče pričakovati, da bo zmožna skrbeti za E. Zlasti je opozoril, da shizofrenija, tako kot nekatere druge duševne bolezni, ne glede na epizode remisije, postopoma privede do stalnega poslabšanja sposobnosti osebe, in da bo do takšnega razvoja prišlo kljub zdravljenju pritožnice. Dr. M. je prav tako opozoril, da je v pogovoru z njim pritožnica sama odkrito podvomila, da bi lahko sama skrbela za hčerko.

42. Po opravljenem razgovoru s pritožnico in njenim kliničnim pregledom je dr. P. predložil pisno poročilo, v katerem je ugotovil, da pritožnica boleha za kronično duševno motnjo shizofrenega kroga, ki je neozdravljiva, vendar pa je zazdravljiva (obvladljiva). Po njegovem mnenju je poslabšanje, ki povzroča nepredvidljivo vedenje pritožnice, neizogibno, in takrat se pri njej utegne ponoviti stari vzorec vedenja. Po njegovem mnenju je pritožnično razumevanje in zavedanje otrokovih potreb zreducirano predvsem na razumevanje in zavedanje otrokovih primarnih fizioloških potreb. Pritožnica ni razumela starševske vloge in ni bila zmožna videti otroka kot posameznika s svojimi lastnimi potrebami in željami. Ugotovil je, da je pritožnica intelektualno dobro opremljena oseba, vendar ima čustvene težave, kot je zmanjšana empatija. Po njegovem mnenju pritožnica v tistem času ni bila sposobna skrbeti za E. ali jo vzgajati, in tudi ni bila primerna oseba za to, ker od nje ni mogoče pričakovati, da bo otroku zagotovila stabilno okolje. Opozoril je tudi, da ni izrazila želje po skrbništvu nad E., temveč je izrazila željo po pogostejšem stiku z njo. Dr. P. je ugotovil, da je E. živahna, komunikativna in prisrčna, vendar zadržana v odnosu do pritožnice. Izvedenec je zaključil, da je bil stik z njeno materjo obremenjujoč za E. in da ji je bil vsiljen. Izvedenec je prav tako opozoril, da pri opazovanju stika ni zaznal nobene čustvene povezave med pritožnico in E.

43. 3. aprila 2014 je Okrožno sodišče v Ljubljani izdalo nov sklep, s katerim je pritožnici odvzelo roditeljsko pravico do E. na podlagi 116. člena Zakona o družini (glej 60. odstavek spodaj). Sodišče je na podlagi novih izvedenskih mnenj (glej 41. in 42. odstavek zgoraj) ugotovilo, da je pritožnica

bolehala za paranoidno shizofrenijo že vrsto let pred njeno kritično manifestacijo. Nadalje je pojasnilo, da je bil posledica bolezni pritožnice nekritičen odnos do bolezni, zato pritožnica ni mogla razumeti svojih zdravstvenih težav, njihove resnosti ali pomembnosti zdravljenja. Prav tako njeno zanemarjanje dolžnosti do E., ko jo je zapustila, ni odražalo resnične volje in zavestnega delovanja pritožnice. Sodišče je pretehtalo koristi otroka nasproti koristim pritožnice. Ugotovilo je, da je zaradi odsotnosti vsake realne možnosti, da bi pritožnica spet lahko prevzela skrb za otroka, primerneje, da se ji odvzame roditeljska pravica in se otroku zagotovi nadomestna družina za trajno varstvo in čustveno stabilnost. Ob upoštevanju zlasti prej navedenih izvedenskih mnenj je sodišče zaključilo, da je treba pritožnici odvzeti roditeljsko pravico. Svoj zaključek je utemeljilo na dejstvu, da je bolehalo za paranoidno shizofrenijo, ki je neozdravljiva, čeprav je obvladljiva, in ki bi se lahko poslabšala in bi v vsakem primeru povzročila negativne spremembe osebnosti. Sodišče je prav tako upoštevalo dejstvo, da je imela pritožnica štiri otroke, vendar so za vse otroke skrbeli drugi rejniki ali posvojitelji, in da je preživela samo en mesec z E., medtem ko je E. večino svojega življenja preživela z rejniško družino v okolju, kjer ji je bilo zagotovljeno trajno varstvo in čustvena stabilnost, kar ji njena mati ni mogla zagotoviti.

4. Druga pritožba pritožnice

44. Pritožnica se je pritožila in trdila, da ni sprejemljivo, da se ji roditeljska pravica odvzame izključno zaradi duševne bolezni, in da zakonodaja ne zagotavlja nobene podlage za tako skrajni in nesorazmeren ukrep. Po njenem mnenju bi bile koristi E. v zadostni meri varovane z rejništvom, kar bi bil manj invaziven ukrep. Poleg tega je trdila, da je bila njena bolezen v remisiji, redno je jemala zdravila in ni predstavljala nobene nevarnosti za E. Nadalje je trdila, da je zaključek, da stiki niso v korist E., nepravičen. Po njenem mnenju prvostopenjsko sodišče ni upoštevalo, da je ravnala po svojih najboljših močeh, vključno s tem, da si je poskušala poiskati službo za izboljšanje svojih razmer.

45. 21. oktobra 2014 je Višje sodišče v Kopru zavrnilo pritožbo pritožnice. Presodilo je, da dejstvo, da njeno ravnanje ni bilo namerno, ne more biti ključni dejavnik pri odločitvi na podlagi 116. člena Zakona o družini. Glavno merilo za odločitev je največja korist otroka. Sodišče je tudi ugotovilo, da je razlog za odvzem roditeljske pravice pritožnici dejstvo, da ni bilo izgledov, da bi bila družina kadar koli ponovno združena. V obdobju remisije bolezni je pritožnica lahko delovala v vsakdanjem življenju, ni pa mogla skrbeti za svojo hčerko niti takrat niti v prihodnosti. V zvezi s tem je sodišče ugotovilo, da ima pritožnica pomanjkljivo empatičnost, da ne razume svojih starševskih odgovornosti in da je bila na stikih z E. večinoma pasivna. Sodišče je ugotovilo, da pritožnica ni zlorabila pravic do stika, vendar ji ni uspela vzpostaviti prave komunikacije z E. in s tem osnovnega odnosa med staršem in otrokom. Sodišče je zavrnilo trditev pritožnice, da bi E. morala

ostati v rejništvu, pri čemer je ugotovilo, da je to le začasni ukrep, katerega namen je staršem omogočiti opolnomočenje izvajanja njihovih starševskih odgovornosti, dokler se otroci ne vrnejo v družino. Ker ni bilo verjetno, da bi prišlo do ponovne združitve pritožnične družine, je varstvo otrokove največje koristi zahtevalo trajnejši ukrep, s katerim bi otroku zagotovili trajno varstvo in čustveno stabilnost. Sodišče je ugotovilo, da »pri tehtanju otrokove koristi nasproti materinim interesom ni bilo mogoče dati prednosti materinemu interesu ohranitve njene roditeljske pravice«.

46. Pritožnica je nato vrhovnemu državnemu tožilcu predlagala, da vloži zahtevo za varstvo zakonitosti. 19. februarja 2015 je vrhovni državni tožilec obvestil pritožnico, da ni razlogov za njegovo posredovanje v zadevi.

5. Ustavna pritožba pritožnice

47. 30. januarja 2015 je pritožnica vložila ustavno pritožbo zoper sklep Višjega sodišča v Kopru (glej 45. odstavek zgoraj). Sklicevala se je na več določb ustave in na 6., 8. in 14. člen konvencije in 1. člen protokola št. 12 h konvenciji. Oporekala je ugotovitvam nižjega sodišča glede slabe kakovosti stika, ki ga je imela z E., in trdila, da je bil odvzem njene roditeljske pravice neupravičen, ker ni predstavljala nobene nevarnosti za E., in da prednost, ki jo je sodišče dalo posvojitvi pred rejništvom v primerih, kot je njen, krši pravice bioloških staršev. Po njenem mnenju stališče nižjega sodišča pomeni, da ljudje z neozdravljivimi duševnimi boleznimi, ki ne predstavljajo nevarnosti za svoje otroke, ne morejo imeti roditeljskih pravic samo zato, ker niso sposobni ustrezno skrbeti za svoje otroke. Trdila je tudi, da nobeno od nižjih sodišč ni opredelilo pojma primerne varstva. Poleg tega je poudarila, da želi ohraniti stik z E., vendar to zaradi sodbe Višjega sodišča v Kopru z dne 21. oktobra 2014 ni mogoče.

48. 10. decembra 2015 je ustavno sodišče zavrnilo ustavno pritožbo pritožnice s petimi glasovi proti trem. Ugotovilo je, da trditve nižjega sodišča v zvezi s pritožnično trajno nezmožnostjo skrbeti za E., odsotnostjo družinske vezi med njo in E., njeno nesposobnostjo vzpostaviti odnos z E. V času stikov in koristmi zagotovitve nadomestne družine E. za trajno varstvo in čustveno stabilnost, upravičujejo odvzem roditeljske pravice v največjo korist otroka. Po mnenju ustavnega sodišča je treba pri tehtanju otrokovih koristi nasproti materinim pravicam dati prednost koristim E. pri njenem trajnem in stabilnem varstvu in vzgoji. Glede trditve pritožnice v zvezi z diskriminacijo duševno bolnih oseb je ustavno sodišče ugotovilo, da odvzem njene roditeljske pravice ni temeljil na dejstvu, da je bolehal za duševno boleznijo, temveč na dejstvu, da je trajno nesposobna skrbeti za E., in na ugotovitvi, da ni nobenih izgledov, da bi bila družina kadar koli ponovno združena. Naloga domačih sodišč je bila varovati otrokovo največjo korist na najustreznejši način. V primeru E. so sodišča odločila, da je to mogoče samo z zagotovitvijo trajnega in stabilnega nadomestnega družinskega okolja. Poleg tega je ustavno sodišče potrdilo ugotovitev Višjega sodišča v Kopru,

da se v obravnavani zadevi lahko uporabi 116. člen Zakona o družini, čeprav pritožnica ni namerno ogrožala E. s svojim ravnanjem (glej 45. točko zgoraj). Menilo je, da je razlaga Višjega sodišča v Kopru glede področja uporabe 116. člena v skladu s prvim odstavkom 54. člena ustave, ki določa, da se staršem lahko odvzame ali omeji starševska odgovornost samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon. Po mnenju ustavnega sodišča ta določba ne pomeni, da naj bi država varovala otrokove koristi samo takrat, ko bi ga ogrožala namerna ravnanja ali opustitve ravnanj njegovih staršev. Sklep ustavnega sodišča je bil vročen zastopniku pritožnice 12. januarja 2016.

49. Sodnica D. Jadek Pensa z ustavnega sodišča, ki je glasovala proti navedenemu sklepu, je napisala ločeno odklonilno mnenje, ki sta se mu pridružila še dva druga sodnika z odklonilnim mnenjem. Poudarila je, da je bil poseg v pritožnični zadevi še posebej resen, in navedla, da je pravica do poznavanja staršev in stika z njimi mednarodno priznana pravica otroka. Po njenem mnenju bi morale nižje sodišče pojasniti, zakaj bi E. lahko ogrožalo poznavanje njene matere in stik z njo. Prav tako je menila, da je vprašljivo, ali je bila pritožnici zagotovljena zadostna priložnost, da oblikuje vez z E., in je trdila, da pozitivne obveznosti, naložene organom, vključno s CSD Cerknica, niso bile upoštevane.

E. Posvojitev E.

50. CSD Cerknica je 16. maja 2016 izdal odločbo o posvojitvi E. s strani njenih rejnikov. Dne 2. junija 2016 je odločba postala pravnomočna, s čimer je rejništvo E. prenehalo in ga je dejansko nadomestila posvojitev. Pritožnica ni bila stranka v tem postopku.

51. CSD Cerknica se je v svoji odločbi skliceval na 20. člen Konvencije o otrokovih pravicah in na 141. člen Zakona o družini (glej 60. in 63. odstavek spodaj). Poudaril je, da je rejništvo začasen ukrep in da otrok potrebuje dolgoročno namestitev, ki mu bo zagotovila trajno ljubečo skrb in intimnost iste osebe. CSD Cerknica je ugotovil, da je izčrpal vse možnosti za ponovno združitev z biološko družino. Poleg tega je CSD Cerknica ugotovil, da je odnos med E. in njenima rejnikoma močan in varen, kar pomeni, da bosta rejnika odgovorno in primerno skrbela zanjo.

F. Postopek za ureditev stikov

1. Postopki pred Okrožnim sodiščem v Kopru

52. Pritožnica je 19. maja 2016 sprožila sodni postopek proti dvema centroma za socialno delo, ki sta bila v preteklosti vključena v ureditev stikov, in proti posvojiteljema E., v katerem je zahtevala ureditev svojih stikov z E. in začasno odredbo, ki bi določila začasno ureditev stikov v času trajanja

sodnega postopka. Zahtevala je, da se stiki izvajajo vsakih štirinajst dni po tri ure. Menila je, da je v korist otroka, da pozna svojo mater. Zatrjevala je, da so bili stiki z E. v preteklosti redki in da je izrazila željo, da bi bili bolj pogosti, vendar jih je CSD Cerknica še bolj omejil in jih po odločbi ustavnega sodišča prekinil (glej 31. in 48. odstavek zgoraj). Pritožnica je prejela pravno pomoč in v postopku jo je zastopal pravni zastopnik.

53. Okrožno sodišče v Kopru je imenovalo izvedenko psihiatrične stroke in pediatrične psihiatrije dr. Z., ki je med drugim opravila psihiatrični pregled pritožnice in pogovor z njo, ter izvedla pediatrični psihiatrični pogovor z E. V izvedenskem mnenju je dr. Z. poudarila nezmožnost pritožnice, da bi vzpostavila ustrezen odnos z E. Predvsem so njene ugotovitve pokazale, da je pritožnica čustveno neodzivna, da ji manjka empatije, da je njen pogled na stvarnost izkrivljen in da ni sposobna videti otroka kot posameznika ali se odzvati na njegove potrebe. Po mnenju dr. Z. je bil stik E. z nekom, kot je pritožnica, ki otroka ni razumela in se nanj ni mogla odzvati, neprijeten, boleč in obremenjujoč. Ker je bila v obravnavani zadevi otrokova biološka mati tista, ki ni vedela, kako se odzvati na otroka ali se ga dotakniti, bi bil stik lahko travmatičen za E. Dr. Z. je poudarila tudi pomen negativnega odnosa pritožnice do posvojiteljev E., ki bi lahko bil škodljiv za E. Opozorila je, da sta posvojitelja v preteklosti spodbujala stik E. s pritožnico in nista ravnala kot njena tekmeča. Izvedenka je odklonila, da bi uredila stik med pritožnico in E., ker je menila, da bi to bilo v nasprotju s strokovnimi pravili medicine in škodljivo za E.

54. Okrožno sodišče v Kopru je 9. avgusta 2016 po opravljeni obravnavi zavrnilo pritožničin predlog za ureditev stikov in izdajo začasne odredbe. Najprej je ugotovilo, da je bila E. posvojena po začetku postopka za ureditev stikov (glej 50. odstavek zgoraj). Posledično so centri za socialno delo prenehali igrati svojo vlogo pri urejanju stikov in sodišče je brez nadaljnje obravnave zavrglo pritožničin predlog v delu, ki je bil uperjen proti centrom za socialno delo. Poleg tega je bila posledica posvojitve drugačna pravna podlaga, ki jo je sodišče moralo uporabiti pri določanju stika med pritožnico in E. Predvsem zato, ker se pritožnica ni več štela kot eden od staršev E., je ustrezna določba za urejanje stikov postal 106.a člen Zakona o družini, ki ureja otrokov stik z ljudmi, ki niso njegovi starši (glej 60. odstavek zgoraj). Sodišče je razsodilo, da bo omogočilo stike med E. in pritožnico, če bo kumulativno ugotovilo, da je E. osebno navezana na pritožnico, da ima z njo družinski odnos in da je stik v korist E. Zato je ugotovilo, da vprašanje odgovornosti za kakovost stikov v preteklosti ni pomembno za odločanje o obravnavani zadevi.

55. Sodišče se je v svoji presoji sklicevalo na izvedensko mnenje dr. Z. (glej 53. odstavek zgoraj) in izjave socialne delavke, ki je v preteklosti nadzorovala stike in ugotovila, da je bila pritožnica v času stikov večinoma pasivna in da med njo in E. ni bilo prave interakcije. Ugotovilo je, da med pritožnico in E. ni bilo osebne povezave. Ob upoštevanju narave dejanskega

odnosa med pritožnico in E., zdravstvenega stanja pritožnice v tistem času, njene nesposobnosti ustvariti odnos, ki bi bil koristen za E., njenega negativnega odnosa do posvojiteljev in posledic, ki bi jih stiki imeli za E., je sodišče ugotovilo, da stiki ne bi bili v njeno korist. Ker so koristi otroka prvi in najpomembnejši dejavnik v zadevi, je zavrnilo predlog za stike in predlog za izdajo začasne odredbe.

2. Pritožbe pritožnice

56. Pritožnica se je pritožila in trdila, da je bila odločitev o tem, da se ji stiki neodobrijo, nesorazmerna in je temeljila na pomanjkljivih ugotovitvah in napačni uporabi prava. Trdila je, da je izvedensko mnenje dr. Z. nepopolno in se osredotoča na opazovanja stikov v letu 2014. Po mnenju pritožnice dr. Z. ni preučila možnosti, da bi bilo mogoče doseči napredek pri vzpostavljanju odnosa z E., če CSD Cerknica ne bi samovoljno prekinil stikov pred več kot letom in pol. Poleg tega je ob sklicevanju na 8. člen konvencije zatrjevala, da prvostopenjsko sodišče ni opravilo preizkusa sorazmernosti pri tehtanju pravic otroka in pritožnice. Prav tako ni presodilo, ali so pristojni organi storili vse, da bi ohranili njen odnos z E., zlasti po odvzemu njene roditeljske pravice.

57. 4. aprila 2017 je Višje sodišče v Kopru zavrnilo pritožbo. Ugotovilo je, da je prvostopenjsko sodišče v podrobno obrazloženem sklepu prepričljivo ugotovilo, da stik s pritožnico ni bil v korist E. zaradi pritožničinega pomanjkanja čustvene sposobnosti, da bi vzpostavila odnos z E., in zaradi njenega negativnega odnosa do posvojiteljev. Višje sodišče v Kopru je poudarilo, da v zadevah kot je ta, kjer je treba interese biološke matere, otroka in družine posvojiteljev med seboj uravnotežiti druge proti drugim, glavno vodilo največje koristi otroka. Ker bi bila ponovno vzpostavitev stika s pritožnico škodljiva in celo travmatična za zdravje in razvoj E., se mora materina pravica do družinskega življenja umakniti otrokovi pravici.

58. Pritožnica je vložila predlog za dopustitev revizije, ki ga je vrhovno sodišče zavrglo kot nedopustnega s sklepom dne 8. avgusta 2017. Sodišče je presodilo, da je bil sklep, proti kateremu je pritožnica vložila predlog za dopustitev revizije, izdan v nepravdnem civilnem postopku, v katerem je revizija nedopustna, razen če zakon določa drugače.

59. Zahteva pritožnice za brezplačno pravno pomoč v postopku pred ustavnim sodiščem je bila zavržena na podlagi tega, da postopek zaradi neizčrpanja domačih pravnih sredstev ni imel možnosti za uspeh. Pritožnica se zoper ta sklep ni pritožila, niti ni vložila ustavne pritožbe.

II. UPOŠTEVANI DOMAČA ZAKONODAJA IN PRAKSA

A. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ("Zakon o družini"), uradno prečiščeno besedilo, objavljeno v Uradnem listu št. 69/04 – s spremembami).

60. Ustrezni deli Zakona o družini se glasijo:

4. člen

"...

(2) Zaradi zdrave rasti, skladnega osebnostnega razvoja in usposobitve za samostojno življenje in delo imajo starši pravice in dolžnosti, da skrbijo za življenje, osebnostni razvoj, pravice in koristi svojih mladoletnih otrok. Te pravice in dolžnosti sestavljajo roditeljsko pravico.

..."

106. člen

"Otrok ima pravico do stikov z obema staršema. Oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo predvsem otrokove koristi.

..."

106.a člen

"(1) Otrok ima pravico do stikov z drugimi osebami, s katerimi je družinsko povezan in nanje osebno navezan, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo. Šteje se, da so take osebe predvsem otrokovi stari starši, bratje in sestre, polbratje in polsestre, nekdanji rejniki, prejšnji ali sedanji zakonec oziroma zunajzakonski partner enega ali drugega od njegovih staršev.

(2) O stikih se sporazumejo otrokovi starši, otrok, če je sposoben razumeti pomen sporazuma, in osebe iz prejšnjega odstavka. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo. Obseg in način izvrševanja stikov morata biti v otrokovo korist ...

(3) Če se tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumejo, odloči o stikih sodišče v nepravnem postopku ..."

116. člen

"(1) Roditelju, ki zlorablja roditeljsko pravico, ali je otroka zapustil, ali je s svojim ravnanjem očitno pokazal, da ne bo skrbel za otroka, ali drugače hudo zanemarja svoje dolžnosti, se odvzame roditeljska pravica s sodno odločbo.

(2) Roditeljska pravica se roditelju lahko vrne z odločbo sodišča, če preneha razlog, zaradi katerega mu je bila ta pravica odvzeta, razen če je bil otrok posvojen.

(3) O zadevah iz prejšnjih odstavkov odloča sodišče v nepravnem postopku."

119. člen

"Center za socialno delo je dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi."

120. člen

"(1) Center za socialno delo sme odvzeti otroka staršem in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist.

(2) S tem odvzemom ne prenehajo druge dolžnosti in pravice staršev do otroka.

(3) Center za socialno delo spremlja izvajanje ukrepa iz prvega odstavka tega člena."

141. člen

"(1) V posvojitve se sme dati samo otrok, čigar starši so neznani ali že leto dni neznanega bivališča ali če so privolili pred pristojnim organom, da dajo otroka v posvojitve. Ni potrebna privolitev roditelja, ki mu je bila odvzeta roditeljska pravica, ali ki trajno ni sposoben izraziti svoje volje.

(2) Posvojitve je možna po preteku enega leta od izpolnitve pogoja iz prejšnjega odstavka. Posvojitve je izjemoma možna tudi pred pretekom tega roka, če center za socialno delo ugotovi, da bi bilo to v korist otroka.

(3) V posvojitve se sme dati tudi otrok, ki nima živih staršev."

143. člen

"Pri posvojitvi prenehajo pravice in dolžnosti posvojenca do njegovih [bioloških] staršev in drugih sorodnikov ter pravice in dolžnosti [bioloških] staršev in sorodnikov do njega."

157. člen

"(1) Center za socialno delo odda v rejništvo otroka, ki nima svoje družine, otroka, ki iz različnih vzrokov ne more živeti pri starših ali otroka, katerega telesni in duševni razvoj je ogrožen v okolju, v katerem živi.

... "

201. člen

"Mladoletnika, ki nima staršev ali za katere starši ne skrbijo, postavi center za socialno delo pod skrbništvo."

B. Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS, št. 110/02, s spremembami in dopolnitvami)

61. Ustrezni del Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti se glasi:

35. člen

"(1) Center otroka mora po namestitvi otroka v rejniško družino sestaviti individualno projektno skupino, v kateri sodeluje strokovni delavec centra otroka, strokovni delavec centra rejnika, rejnik, starši in otrok, razen če center otroka oceni, da udeležba glede na

okolščine primera za otroka ne bi bila koristna. Zaradi zagotavljanja individualne in strokovne obravnave se individualne projektne skupine vabljeni udeležijo osebno brez pooblaščenca.

... "

36. člen

"(1) Individualna projektna skupina načrtuje in predlaga ustrezno ravnanje in strokovno obravnavo otroka ter neposredno spremlja otroka v rejniški družini. V ta namen pripravi za vsakega otroka individualni načrt ..., ki mora biti prilagojen starosti oziroma stopnji razvoja otroka, otrokovim potrebam in mora biti zastavljen tako, da zagotavlja celostno obravnavo in spremljanje otroka.

... "

C. Domača sodna praksa

62. V sklepu št. II Ips 161/2013, izdanem 11. julija 2013, je vrhovno sodišče obravnavalo zadevo, v kateri so bile biološkim staršem odvzete roditeljske pravice. Mati je bolehalo za več duševnimi motnjami, oče pa zaradi patološke navezanosti na ženo ni bil zmožen skrbeti za otroke. Sodišče je poudarilo, da mora biti vodilno načelo v vseh postopkih v zvezi z otroki največja korist otroka. Nadalje je ugotovilo, da je treba v praksi uporabiti načelo najmanj invazivnega ukrepa, kar pomeni, da je treba izbrati ukrepe, ki najmanj prizadenejo starše, v kolikor lahko zadostno zavarujejo otrokove koristi. Ugotovilo je tudi:

"Kadar pa pristojni organi ocenijo, da je zaradi zaščite otroka nujna njegova izločitev iz družine, pa si morajo pristojni organi prizadevati rehabilitirati družino, da se otrok lahko vanjo vrne, s strokovno pomočjo družinskim članom ... V primeru, ko pa se izkaže, da se otrok nikoli več ne bo mogel vrniti k staršem, pa je treba otroku čim prej zagotoviti stabilno in trajno nadomestno varstvo in vzgojo. Na ta osnovna izhodišča opozarja tudi Evropsko sodišče za varstvo človekovih pravic v svojih odločbah. Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za odvzem otroka staršem ... in pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za odvzem roditeljske pravice ... v zakonu niso zelo jasno razmejeni. Razlika naj bi bila v teži ravnanja ali opustitve roditelja, oziroma v intenzivnosti kršitev roditeljske pravice, vendar je zelo težko določiti mejo, ko razlogi za odvzem otroka staršem prerastejo v razloge za odvzem roditeljske pravice. Pri izbiri enega in drugega ukrepa je najpomembnejša ocena, ali je verjetno, da se bodo razmere na strani staršev tako izboljšale, da se bodo otroci lahko vrnili k staršem in bodo ti lahko nadaljevali z njihovo vzgojo in varstvom. V primeru, ko je ponovna združitev, oziroma rehabilitacija družine možna, je primernejši ukrep odvzem otroka staršem. Ukrep odvzem roditeljske pravice pa pride v poštev takrat, ko iz okoliščin primera izhaja, da ni nobene možnosti oziroma izgledov, da bi starši lahko še kdaj prevzeli skrb za otroka. Z odvzemom roditeljske pravice se namreč v takšnem primeru zagotovi trajnost nadomestne skrbi in emocionalna stabilnost, ki se pomembno odraža tudi v duševnem in telesnem razvoju otroka.

Ugotovitve izvedencev se skladajo s stališči v strokovni literaturi, kjer je poudarjeno, da ni upravičeno ogrožanje koristi otrok zaradi varovanja pravic staršev, ki niso pripravljene ali zaradi različnih okoliščin niso sposobni prevzeti odgovornosti za redno in kontinuirano skrb za otroka. Poudarjajo, da morajo pristojni organi kadar ni realne

možnosti, da bi starši ponovno prevzeli varstvo in vzgojo otroka, otroci pa so zaradi dolgotrajne nadomestne skrbi navezani na rejnike, zaradi varstva koristi otrok zagotoviti, da to razmerje postane trajno. Četudi je odvzem roditeljske pravice najtežji ukrep zoper starše, mu ne smemo pripisovati izjemnega mesta v sistemu ukrepov, s katerimi družba varuje koristi otroka. Pri odločanju o utemeljenosti ukrepa ni pomembno, ali je nasprotni udeleženec kriv za nastalo stanje ali ne, saj namen izrečenega ukrepa ni v kaznovanju staršev. Pomembno tudi ni, ali so pristojni organi res storili vse, kar bi v obravnavanem primeru lahko za rehabilitacijo družine, prav tako na odločitev ne more vplivati dejstvo, da je postopek trajal nedopustno dolgo, na kar je utemeljeno v obravnavani zadevi opozorilo tudi Evropsko sodišče za varstvo človekovih pravic ... Žal sodišče tudi ne more upoštevati, kako zelo je izrečeni ukrep nasprotnega udeleženca čustveno prizadel. Kot je bilo uvodoma poudarjeno, je pomembno le, kaj je v obravnavani zadevi po vsem tem in glede na vse ugotovljene pomembne okoliščine sedaj v največjo korist ... [otrok]."

III. UPOŠTEVANO MEDNARODNO PRAVO

63. Konvencija o otrokovih pravicah je bila sprejeta 20. novembra 1989 in je začela veljati 2. septembra 1990. Slovenija je pristopila h konvenciji 6. julija 1992. 20. člen določa:

"1. Otrok, ki je začasno ali za stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje ali katerega koristi ne dopuščajo, da bi še naprej ostal v tem okolju, ima pravico do posebnega varstva in pomoči, ki mu jo zagotovi država.

2. Države pogodbenice morajo v skladu s svojo notranjo zakonodajo takemu otroku zagotoviti nadomestno skrb.

3. Takšna skrb lahko med drugim zajema rejništvo, kafalo po islamskem pravu, posvojitev ali, če je potrebno, nastanitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroka. Pri preučevanju rešitev naj bo posebna pozornost posvečena zaželeni nepretrganosti otrokove vzgoje in njegovemu etničnemu, verskemu, kulturnemu in jezikovnemu poreklu."

64. Slovenija je 24. aprila 2008 ratificirala Konvencijo o pravicah invalidov, ki je bila sprejeta 13. decembra 2006 in je začela veljati 3. maja 2008. Ta se v ustreznih delih glasi:

1. člen

Namen

"Namen te konvencije je spodbujati, varovati in invalidom zagotavljati polno in enakopravno uživanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter spodbujati spoštovanje njihovega prirojenega dostojanstva.

Invalidi so ljudje z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi, intelektualnimi ali senzoričnimi okvarami, ki jih v povezavi z različnimi ovirami lahko omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodelovali v družbi."

23. člen

Spoštovanje doma in družine

"...

2. Države pogodbenice zagotavljajo pravice in odgovornosti invalidov glede skrbništva, varuštva, skrbništva nad premoženjem in posvojitve otrok ali podobnih institutov, če obstajajo v notranji zakonodaji; v vseh primerih je najpomembnejša otrokova korist. Države pogodbenice zagotavljajo invalidom ustrezno pomoč pri starševski skrbi za otroka.

...

4. Države pogodbenice zagotavljajo, da otrok ni ločen od staršev proti njihovi volji, razen če pristojne oblasti v sodnem postopku v skladu z veljavno zakonodajo in postopki ugotovijo, da je ločitev nujna zaradi otrokove koristi. Nikakor pa ga ne smejo ločiti od staršev zaradi njegove invalidnosti ali invalidnosti enega ali obeh staršev.

5. Kadar ožja družina ne more skrbeti za invalidnega otroka, si države pogodbenice prizadevajo otroku zagotoviti nadomestno skrb v širši družini, če to ni mogoče, v družinskem okolju v skupnosti."

PRAVO

I. ZATRJEVANA KRŠITEV 8. ČLENA KONVENCIJE

65. V bistvu se je pritožnica pritožila, da ji je bila z odvzemom roditeljske pravice in posledično posvojitvijo E. kršena njena pravica do spoštovanja družinskega življenja, kot je določena v 8. členu konvencije, ki se v ustreznem delu glasi:

"1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja

...

2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi."

A. Sprejemljivost

66. Sodišče ugotavlja, da ta pritožba ni očitno neutemeljena po točki a tretjega odstavka 35. člena konvencije. Prav tako ugotavlja, da ni nesprejemljiva niti iz katerih koli drugih razlogov. Torej jo je treba razglasiti za sprejemljivo.

B. Utemeljenost

1. Trditve strank

a) Pritožnica

67. Pritožnica je trdila, da je neprostovoljno zanemarila svoje starševske odgovornosti in ji zato ne bi smela biti odvzeta roditeljska pravica. Predvsem

bi se ji skladu z notranjim pravom roditeljska pravica lahko odvzela samo v primeru, če bi zavestno zanemarila E. V njenem primeru pa je bilo ugotovljeno, da temu ni tako in zato ni bilo pravne podlage za odvzem njene roditeljske pravice. V zvezi s tem je pritožnica pojasnila, da v skladu z domačo zakonodajo razlogi za odvzem otroka po 120. členu Zakona o družini ne smejo biti povezani z razlogi za odvzem roditeljske pravice po 116. členu Zakona o družini (glej 60. odstavek zgoraj). Glede tega je pritožnica izpodbijala tudi relevantnost sklepa vrhovnega sodišča št. II Ips 161/2013 z dne 11. julija 2013 (glej 62. odstavek zgoraj) za obravnavano zadevo.

68. Pritožnica je tudi trdila, da je bil odvzem njene roditeljske pravice najstrožji ukrep, ki bi ga bilo treba uporabiti le izjemoma, kadar noben drug ukrep ne bi mogel v zadostni meri zaščititi otroka. V obravnavani zadevi bi lahko E. ostala v rejništvu, pri čemer bi pritožnica ohranila pravico do stikov in pravne vezi. Pritožnica je poudarila, da je imel odvzem njene roditeljske pravice še posebej hude posledice v njenem primeru, ker ni imela možnosti vplivati na postopek posvojitve in je tako ostala tudi brez možnosti, da bi kdaj koli lahko zahtevala vrnitev roditeljske pravice. Njene vezi z E. so bile popolnoma prekinjene.

69. Pritožnica je trdila, da je poskušala ohranjati vezi z vsemi svojimi otroki, vendar se njen odnos z drugimi otroki ne bi smel šteti za pomembnega za obravnavano zadevo. Nadalje je trdila, da so socialne delavke prvotno spregledale njene simptome duševne bolezni, čeprav bi morale biti usposobljene, da prepoznajo njeno bolezen, in bi se morale nanjo nemudoma odzvati, namesto da so se osredotočile na odvzem otrok iz njenega varstva. Po njenem mnenju so pristojni organi sprožili postopek odvzema roditeljske pravice na podlagi napačne presoje dejstev. Odvzem pritožnici E., ki je bila tedaj novorojenka, je bil skrajn, preuranjen in nepremišljen ukrep in zato nezdržljiv z 8. členom.

70. Poleg tega v slovenskem pravnem sistemu ni bilo nobenih ovir za nepretrgano rejništvo, ki bi zagotovilo čustveno stabilnost E. Pravzaprav rejništvo običajno traja daljša obdobja in sega celo v odraslo dobo, posvojitve pa se v Sloveniji uporablja le izjemoma. V obravnavani zadevi pa so pristojni organi začeli poizvedovati glede možne posvojitve petnajst dni po odvzemu E., torej je bil že od vsega začetka cilj dati E. v posvojitev.

b) Vlada

71. Vlada je priznala, da je prišlo do posega v pravico pritožnice, varovane z 8. členom konvencije. Poleg tega je trdila, da je poseg temeljil na 116. členu Zakona o družini (glej 60. odstavek zgoraj) in bil zato zakonit.

72. Glede sorazmernosti posega je vlada trdila, da je bila namestitev E. v rejništvo in njena kasnejša posvojitev nujni ukrep za zagotovitev njenega dolgotrajnega varstva in čustvene stabilnosti. Trdila je, da je pritožnica zapustila E. in da niti oče E. niti njena mati nista bila pripravljena skrbeti zanjo; nadomestno varstvo je bilo zato neizogibno. Poleg tega glede na

mnenje zdravnikov in dejstvo, da je imela pritožnica tudi takrat, ko je bila bolezen v remisiji, negativne simptome, kot je apatija, ni bilo izglede, da bi prevzela skrb za E. V zvezi s tem se je vlada sklicevala na *X proti Sloveniji* ((odl.), št. 4473/14 z dne 12. maja 2015) in trdila, da so bile tudi tam odvzete roditeljske pravice zaradi osebnosti pritožnika in zaradi načina, kako se je to izrazilo v odnosu do njegovih otrok. Ker je E. potrebovala dolgotrajno varstvo, rejništvo pa je bilo mišljeno samo kot začasni ukrep, je bila posvojitve nujna.

73. Vlada je tudi trdila, da so pristojni organi v danih okoliščinah storili vse, kar je bilo mogoče, da bi pritožnica lahko ohranila roditeljsko pravico. Poudarila je, da je zdravnik na ginekološki kliniki pritožnico napotil na psihiatrično zdravljenje pred rojstvom A. (glej 9. odstavek zgoraj), vendar je to zavrnila in pozneje spremenila svoje prebivališče, ginekologa in kliniko, ki se je ukvarjala z njeno nosečnostjo, in se tako izognila prejemanju potrebne psihiatrične pomoči. Socialne službe, ki prvotno niso bile seznanjene z njeno diagnozo duševnega zdravja, so bile od vsega začetka vpletene v ta položaj in so najprej poskušale najti nastanitev za pritožnico in E. Uredile so ji tudi pomoč za dom in pomoč psihiatrične klinike in pozneje namestile E. v rejništvo in organizirale stike. Vlada je opozorila na dejstvo, da je pritožnica od marca 2011 do avgusta 2012 bolela za pozitivnimi simptomi svoje bolezni (spremembe v vedenju in razmišljanju), bila štirikrat hospitalizirana in potovala med Slovenijo in Francijo, kar je po mnenju vlade še posebej otežilo delo socialnih služb za ponovno združitev družine. V tem obdobju je bil julija 2011 izveden samo en stik (glej 24. odstavek zgoraj), ko je bila E. stara sedem mesecev in je bila že navezana na svoja rejnika. Vlada je tudi trdila, da so bili stiki z E. organizirani vsakič, ko je pritožnica zaprosila zanje, in so se nadaljevali tudi po odvzemu njene roditeljske pravice. Želja pritožnice, da bi bili na stikih prisotni njeni sorodniki, je bila prav tako izpolnjena, vendar to ni pripomoglo k izboljšanju odnosa med njo in E.

74. Glede komunikacije z G. je vlada pojasnila, da so ga prvič kontaktirali z namenom, da bi poskrbel za pritožnico in E. Glede na njegov odgovor z dne 7. februarja 2011, v katerem je podvomil o svoji sposobnosti skrbeti za E., in glede na to, da je bila E. v tistem trenutku zapuščena, so ga pristojni organi tudi vprašali, ali bi soglašal s posvojitvijo (glej 12. odstavek zgoraj).

75. Nazadnje je vlada trdila, da je bila podlaga za odvzem in posvojitve E. povezana z dejstvom, da ni bilo izglede, da bi pritožnica kadar koli lahko skrbela za E., in ne pritožnična bolezen sama po sebi. Poudarila je, da je v skladu s 23. členom Konvencije o pravicah invalidov (glej 64. odstavek zgoraj) najpomembnejša največja korist otroka in trdila, da so pristojni organi pretehtali koristi pritožnice in koristi E. in so glede na okoliščine morali dati prednost slednjim. Glede pomoči pritožnici zaradi njene invalidnosti je vlada poudarila, da bi potrebovala štiriindvajseturno pomoč, kar bi dejansko pomenilo popolno nadomestno varstvo, tudi kar zadeva čustvene potrebe E.

Vlada meni, da Konvencije o pravicah invalidov ni mogoče razlagati v smislu, da vključuje tako daljnosežno zahtevo.

2. Posredovanje tretje strani

76. Posvojitelja E. sta tudi v imenu E. navedla, da je E. zelo dobro vključena v posvojiteljsko družino, ki je poleg nje vključevala še dva otroka, enega posvojenega in drugega v rejništvu, ki pa sta oba ohranjala stik s svojima biološkima materama. Otroci so se imeli za brate in sestre. Posvojitelja sta tudi navedla, da so vsi njuni otroci razumeli svojo družinsko zgodovino in se zavedali svojih bioloških staršev. Navedla sta tudi, da se je osebni stik s pritožnico nadaljeval tudi po prenehanju stikov, in da so bile pravne vezi med E. in pritožnico prekinjene šele po petih letih in petih mesecih rejništva.

77. Stranski intervenienti so ugovarjali očitku, da so načrtovali posvojitev E. že od samega začetka in navedli, da v slovenskem pravnem redu ali praksi ne obstaja postopek za namestitev otroka v rejništvo z namenom posvojitve. Trdili so tudi, da bi zavračanje posvojitve v primerih kot je ta povzročilo neskladje med *de facto* stanjem in pravnim položajem.

3. Presoja Sodišča

(a) Poseg

78. Sodišče na začetku ugotavlja, da vez med pritožnico in E. po svoji naravi sodi v pojem družinskega življenja v smislu 8. člena konvencije. Iz tega izhaja, da je odvzem roditeljske pravice pritožnice pomenil poseg v njene pravice iz 8. člena. Vlada te točke ne izpodbija (glej 71. odstavek zgoraj).

79. V skladu s sodno prakso Sodišča tak poseg pomeni kršitev 8. člena, razen če ni "v skladu z zakonom", če ima cilj ali cilje, ki so legitimni po drugem odstavku te določbe in jih je mogoče šteti za "nujne v demokratični družbi" (glej, med drugimi zadevami, *Buchleither proti Nemčiji*, št. 20106/13, 39. odstavek, 28. april 2016).

b) Pravna podlaga in legitimni cilj

80. Pritožnica je ugovarjala, da bi bili izpodbijani ukrepi "v skladu z zakonom". Po njenem mnenju razlaga 116. člena Zakona o družini (glej 60. odstavek zgoraj) ne dovoljuje odvzema roditeljske pravice v razmerah, kjer roditelj ni sposoben uresničevati starševske odgovornosti brez lastne krivde (glej 67. odstavek zgoraj).

81. Sodišče je to trditev preučilo na podlagi predloženega gradiva. Ob upoštevanju besedila zadevne določbe in drugih s tem povezanih določb Zakona o družini (glej 60. odstavek zgoraj), razlage vrhovnega sodišča v zvezi s pogoji za odvzem roditeljskih pravic v eni od prejšnjih zadev (glej 62. odstavek zgoraj) in razlogov, na katere se sklicujejo sodišča prve in druge stopnje (glej 43. in 45. odstavek zgoraj), in ki jih je potrdilo ustavno sodišče

v obravnavani zadevi (glej 48. odstavek zgoraj), je Sodišče prepričano, da so bili izpodbijani ukrepi sprejeti v skladu z Zakonom o družini (glej, *mutatis mutandis*, *Open Door and Dublin Well Woman proti Irski*, 29. oktober 1992, 59.-60. odstavek, serija A, št. 246-A). Poleg tega ne dvomi, da so imeli legitimni cilj varovanja "pravic in svoboščin" E.

c) Nujen v demokratični družbi

82. Treba je še ugotoviti, ali je bil v okoliščinah obravnavane zadeve poseg, ki je predmet pritožbe pritožnice, prav tako "nujen v demokratični družbi".

(i) Splošna načela

83. V zadevi *Kocherov in Sergeyeva proti Rusiji* (št. 16899/13, 93.-95. odstavek, 29. marec 2016) je Sodišče povzelo načela omejitvev, ki jih pristojni organi nalagajo roditeljskim pravicam, kot sledi:

"93. Nedvomno je upoštevanje tega, kar je v največjo korist otroka, v vsaki zadevi te vrste ključnega pomena. Poleg tega se je treba zavedati, da imajo nacionalni organi prednost neposrednega stika z vsemi vpletenimi osebami. Iz navedenega izhaja, da ni naloga Sodišča prevzeti vloge domačih organov pri izvajanju njihovih odgovornosti v zvezi z vprašanji skrbništva in stikov, temveč da v skladu s konvencijo preuči odločitve, ki jih ti organi sprejmejo pri izvajanju svojih diskrecijskih pravic (glej *Hokkanen proti Finski*, 23. september 1994, 55. odstavek, serija A št. 299A, in *Kutzner [proti Nemčiji]*, 66. odstavek [št. 46544/99, ESČP 2002-I]).

94. Meje proste presoje, ki jih je treba priznati pristojnim nacionalnim organom, se razlikujejo glede na naravo vprašanj in pomembnost zadevnih interesov. Sodišče je tako priznalo, da imajo nacionalni organi možnost proste presoje pri odločanju o vprašanjih v zvezi s skrbništvom. Kljub temu pa je potrebna strožja presoja v zvezi z morebitnimi nadaljnji omejitvami, kot so omejitve, ki jih omenjeni organi naložijo na področju roditeljskih pravic do stikov in v zvezi s kakršnimi koli pravnimi jamstvi, katerih namen je zagotoviti učinkovito varstvo pravice staršev in otrok do spoštovanja njihovega družinskega življenja. Takšne nadaljnje omejitve lahko pomenijo nevarnost, da so družinski odnosi med majhnim otrokom in enim ali obema staršema dejansko okrnjeni (glej *Sahin proti Nemčiji* [VS], št. 30943/96, 65. odstavek, ESČP 2003-VIII; *Elsholz proti Nemčiji* [VS], št. 25735/94, 49. odstavek, ESČP 2000-VIII; in *Kutzner*, navedeno zgoraj, 67. odstavek).

95. 8. člen določa, da morajo domači organi vzpostaviti pravično ravnovesje med koristmi otroka in koristmi staršev in da je treba pri postopku tehtanja posebno pozornost nameniti največjim koristim otroka, ki lahko glede na njihovo naravo in resnost prevlada nad koristmi staršev. Starši v skladu z 8. členom še zlasti niso upravičeni do ukrepov, ki bi prizadeli otrokovo zdravje in razvoj (glej *Elsholz*, navedeno zgoraj, 50. odstavek; *T.P. in K.M. proti Združenemu kraljevstvu* [VS], št. 28945/95, 71. odstavek, ESČP 2001-V; *IgnaccoloZenide proti Romuniji*, št. 31679/96, 94. odstavek, ESČP 2000-I; in *Nuutinen proti Finski*, št. 32842/96, 128. odstavek, ESČP 2000-VIII)."

84. Sodišče tudi ponovno poudarja, da je država načeloma obvezana omogočiti vezi med starši in njihovimi otroki (glej *Kocherov in Sergeyeva*, navedeno zgoraj, 92. odstavek). Pravzaprav je Sodišče že ugotovilo, da

dejstvo, da bi se otroka lahko namestilo v ugodnejše okolje za njegovo vzgojo, samo po sebi ne upravičuje prisilnega ukrepa odvzema iz varstva bioloških staršev; obstajati morajo še druge okoliščine, ki kažejo na "nujnost" takega posega v pravico staršev iz 8. člena konvencije, da uživajo družinsko življenje s svojim otrokom (glej *S. H. proti Italiji*, št. 52557/14, 56. odstavek, 13. oktober 2015, in *K. in T. proti Finski* [VS], št. 25702/94, 173. odstavek, ESČP 2001-VII). Vloga pristojnih organov na področju socialnega varstva je pravzaprav pomagati osebam v težavah, jih usmerjati pri stikih z organi socialnega varstva in jim med drugim svetovati, kako naj premagajo svoje težave. V primeru ranljivih oseb morajo biti pristojni organi še posebej pozorni in zagotoviti večje varstvo (glej *S. H. proti Italiji*, navedeno zgoraj, 54. odstavek, in *Akinnibosun proti Italiji*, št. 9056/14, 82. odstavek, 16. julij 2015).

85. Sodišče tudi ponovno poudarja vodilno načelo, po katerem je treba odločbo o skrbništvu šteti za začasni ukrep, ki ga je treba opustiti takoj, ko okoliščine to dopuščajo, in da mora biti vsak ukrep, s katerim se odreja začasno skrbništvo, usmerjen h končnemu cilju ponovne združitve bioloških staršev in otroka (glej zlasti *Olsson proti Švedski* (št. 1), 24. marec 1988, 81. odstavek, serija A št. 130). Pozitivna dolžnost sprejemanja ukrepov za omogočanje ponovne združitve družine, kakor hitro je to razumno izvedljivo, bremeni pristojne organe z naraščajočo močjo od začetka obdobja skrbništva naprej, pri čemer je treba to dolžnost vedno uravnovesiti z dolžnostjo upoštevanja največje koristi otroka (glej *K. in T. proti Finski*, navedeno zgoraj, 178. odstavek).

86. Čeprav ponovna združitev družine ni vedno mogoča, je Sodišče v primerih, kjer so se pristojni organi odločili, da nadomestijo ureditev rejništva z bolj daljnosežno vrsto ukrepa, in sicer z odvzemom roditeljske pravice in odobritvijo posvojitve, upoštevalo načelo, "da je treba take ukrepe uporabljati le v izjemnih okoliščinah in jih je mogoče upravičiti samo, če jih povzroči prevladujoča zahteva otrokove največje koristi" (glej med drugim *Aune proti Norveški*, št. 52502/07, 66. odstavek, 28. oktober 2010). Vendar pa 8. člen od domači organov ne zahteva neskončnih poskusov ponovne združitve družine; zahteva le, da sprejmejo vse potrebne korake, ki jih je mogoče razumno zahtevati, da se omogoči ponovna združitev otroka in njegovih staršev. Prav tako lahko v primeru, da je minilo že precej časa od prvotne namestitve otroka v javno skrbništvo, interes otroka, da se njegove dejanske družinske razmere ne spreminjajo ponovno, prevlada nad interesi staršev po ponovni združitvi družine (glej *R. in H. proti Združenemu kraljestvu*, št. 35348/06, 88. odstavek, 31. maj 2011, in *K. in T. proti Finski*, navedeno zgoraj, 155. odstavek). Tako je na področju posvojitve Sodišče že sprejelo, da je spodbujanje procesa vzpostavljanja vezi z otrokovimi rejniki lahko v korist otroka (glej *S. H. proti Italiji*, navedeno zgoraj, 39. odstavek).

87. Končno se je Sodišče v podobnih primerih v zvezi s postopkom odločanja sklicevalo na naslednja načela, povzeta v sodbi *Y. C. proti Združenemu kraljestvu* (št. 4547/10, 138.-139. odstavek, 13. marec 2012):

"138. Glede postopka odločanja je treba ugotoviti, ali so starši, ob upoštevanju posebnih okoliščin zadeve in zlasti resnosti odločitev, ki jih je treba sprejeti, sodelovali v postopku odločanja kot celoti v zadostni meri, da jim je bilo zagotovljeno potrebno varstvo njihovih interesov, in ali so imeli možnost v celoti predstaviti svoj primer (glej *Neulinger in Shuruk [proti Švici [VS]]*, 139. odstavek, [št. 41615/07, ESČP 2010], in *R. in H.*, navedeno zgoraj, 75. odstavek). Zato mora Sodišče preveriti, ali so domača sodišča poglobljeno preučila celotne družinske razmere in celo vrsto dejavnikov, zlasti dejanske, čustvene, psihološke, materialne in zdravstvene, in uravnoteženo in razumno ocenila koristi vsake osebe, ob stalnem upoštevanju potrebe po opredelitvi najboljše rešitve za otroka (glej, *mutatis mutandis*, *Neulinger in Shuruk*, navedeno zgoraj, 139. odstavek). V praksi bo verjetno v tem pogledu prišlo do določene mere prekrivanja s potrebo po ustreznih in zadostnih razlogih za utemeljitev ukrepa v zvezi z varstvom otroka.

139. Potreba po popolni vključitvi staršev v postopek odločanja je še toliko večja, kadar se postopek lahko zaključi z odvzemom otroka biološkemu staršem in oddajo v posvojitev (*R. in H.*, navedeno zgoraj, 76. odstavek)."

(ii) *Uporaba zgoraj navedenih načel pri obravnavani zadevi*

88. Sodišče najprej ugotavlja, da se obravnavana zadeva ne nanaša na fizični odvzem novorojenega otroka njeni materi proti njeni volji, kot se je zgodilo v zadevi *K. in T. proti Finski* (navedeno zgoraj, 168. odstavek), in kot je videti, da zatrjuje pritožnica v svojih stališčih, predloženih Sodišču (glej 69. odstavek zgoraj). V zvezi s tem Sodišče ugotavlja, da je bila namestitev E. v javno skrbništvo posledica tega, da ni bilo na voljo niti pritožnice niti katerega koli drugega bližnjega sorodnika, da bi skrbel zanjo. Pritožnica je prvič povprašala za E. 6. junija 2011, ko je bila E. stara pet mesecev (glej 15. do 24. odstavek zgoraj).

89. Sodišče nadalje ugotavlja, da ni videti, da bi pritožnica oporekala potrebi, da E. ostane v rejništvu, trdila pa je, da ni bilo potrebno poseči po najskrajnejši vrsti ukrepa, in sicer odvzemu njene roditeljske pravice, ki je imel za posledico prekinitev vezi roditelj – otrok med njo in E. (glej 68. in 70. odstavek zgoraj). V zvezi s tem je tudi trdila, da se organi socialnega varstva niso ustrezno odzvali na njeno bolezen (prav tam). Sodišče bo te očitke preučilo glede na načela, poudarjena v 83. do 87. odstavku zgoraj.

(α) *Začetni dogodki in pomoč, zagotovljena pritožnici v zvezi z ohranjanjem vezi z E.*

90. Sodišče ugotavlja, da pritožnica boleha za shizofrenijo in da so bili pristojni organi zaradi njene ranljivosti dolžni izkazati posebno skrb in ji zagotoviti večje varstvo (glej 84. odstavek zgoraj; glej tudi 23. člen konvencije o pravicah invalidov; navedeno v 64. odstavku zgoraj). Poleg tega ugotavlja, da so organi socialnega varstva, ki so bili obveščeni o sprejemu pritožnice v porodnišnico, obiskali pritožnico 4. januarja 2010, takoj po

rojstvu E. Po njenem podaljšanem bivanju v porodnišnici in po pomoči CSD Cerknica pri iskanju namestitve zanjo je pritožnica tri tedne ostala pri svoji materi (glej 11. odstavek zgoraj). V teh tednih so bile pritožnici zagotovljene različne socialne storitve in tudi pomoč delavca psihiatrične klinike. Pritožnica je bila napotena na nujni pregled kliničnega psihologa, ki pa ga je zavrnila (glej 11. in 13. odstavek zgoraj). 30. januarja 2011 je pritožnica odšla v Francijo in pustila E. svoji materi (glej 15. odstavek zgoraj).

91. Glede na ukrepe, ki jih je sprejel CSD Cerknica, je Sodišče prepričano, da so se pristojni organi nemudoma odzvali na težave pritožnice in da nič ne kaže, da niso sprejeli potrebnih ukrepov za pomoč pritožnici pred njenim odhodom v Francijo. Ko pa je pritožnica odšla, pristojni organi niso imeli druge izbire, kot da E. namestijo v rejništvo – korak, ki mu pritožnica ne oporeka. E., ki se je štela za zapuščeno, je bila uradno odvzeta staršem in po začetnem bivanju v kriznem centru za otroke nameščena v rejništvo (glej 15. in 16. odstavek zgoraj).

92. Sodišče ugotavlja, da se je CSD Cerknica v svojih prizadevanjih za zaščito dobrobiti E. moral odzvati na zapletene družinske razmere in da je imel zaradi neposrednega stika z družino diskrecijsko pravico pri svojem odzivu (glej, *mutatis mutandis*, R. in H. proti Združenemu kraljestvu, navedeno zgoraj, 86. odstavek). Glede na zgodovino pritožnice v zvezi z njenimi starejšimi otroki (glej 8. in 9. odstavek zgoraj), zaskrbljenost zaradi njenih težav pri skrbi za E. (glej 11. do 14. odstavek zgoraj) in njenega odhoda v Francijo (glej 15. odstavek zgoraj), Sodišče ugotavlja, da ni ničesar, kar bi kazalo, da je CSD Cerknica neustrezno uresničeval svojo diskrecijsko pravico s tem, da je takoj začel iskati primerno dolgotrajno varstvo, ali da zaskrbljenost CSD Cerknica za E. ni bila resnična ali razumna. Čeprav je res, da je CSD Cerknica 7. marca 2011, torej samo dva meseca po rojstvu E. (glej 35. odstavek zgoraj), sprožil postopek za odvzem roditeljske pravice pritožnice, Sodišče ne more prezreti dejstva, da zgolj začetek tega postopka ni imel pravnih posledic za pritožnico. Dejansko je pritožnica ohranila stik z E. preko stikov do novembra 2014 in sodelovala v skupini IPS, katere namen je bil spremljati rejništvo in organizirati stike med pritožnico in E. (glej 23. do 29. odstavek zgoraj) v času trajanja navedenega postopka (ki je trajal do 10. decembra 2015 – glej 48. odstavek zgoraj).

93. Glede stikov nič ne kaže, da bi bil pritožnici pred januarjem 2014 kadarkoli zavrnjen stik z E. Nasprotno, organi socialnega varstva so na lastno pobudo pristopili k pritožnici z namenom organiziranja stikov (glej 25. odstavek zgoraj) in ponudili pomoč in svetovanje (glej 21. in 27. odstavek zgoraj). Stiki so potekali ob dnevih, dogovorjenih na sestankih, na katere so bile povabljene socialne delavke, pritožnica in rejnika (glej 24. do 26. odstavek in 28. odstavek zgoraj). Čeprav pogosto ni bilo videti, da bi stiki pomagali pritožnici in E. oblikovati vezi, pa tega nikakor ni mogoče pripisati organom socialnega varstva ali rejnikoma, in je bilo to večinoma posledica

pasivnega odnosa pritožnice do E. in njene odtujenosti od nje (glej 27. odstavek zgoraj).

94. Sodišče nadalje ugotavlja, da je pritožnica januarja 2014 zaprosila organe socialnega varstva za pogostejše stike z E., vendar so jo napotili na sprožitev sodnega postopka (glej 29. odstavek zgoraj). Pritožnico, za katero je sodni izvedenec ugotovil, da je opravilno sposobna (glej 37. odstavek zgoraj), so organi socialnega varstva večkrat opozorili, naj sproži sodni postopek (glej 29. do 33. odstavek zgoraj). Kljub temu, da je bila v stiku s svojim odvetnikom in je trdila, da od oktobra 2014 dalje ni več mogla imeti stika z E. (glej 30. in 47. odstavek zgoraj), je sprožila postopek glede svoje pravice do stikov šele 19. maja 2016 (glej 52. odstavek zgoraj), torej približno takrat, ko je bila E. posvojena.

95. Ob upoštevanju navedenega in ob upoštevanju dejstva, da ureditev stikov ni v središču pritožbe pritožnice pred Sodiščem (glej 65. odstavek in 67. do 70. odstavek zgoraj), in da pritožnica ni pravilno uporabila razpoložljivih pravnih sredstev in se glede tega vprašanja obrnila na slovensko ustavno sodišče (glej 58. in 59. odstavek zgoraj), se bo Sodišče omejilo na ugotovitve kot sledi. Domača sodišča so zavrnila njen predlog za stike po tem, ko so med drugim pridobila poročilo sodne izvedenke, ki je pregledala pritožnico in E. in ugotovila, da bi bili stiki zaradi psiholoških težav pritožnice, kot sta čustvena neodzivnost in pomanjkanje empatije, in zaradi njenega negativnega odnosa do posvojiteljev, travmatični in škodljivi za E. (glej 53. do 57. odstavek zgoraj). Pritožnica ni predložila nobenih argumentov, s katerimi bi postavila pod vprašaj točnost te ugotovitve. V zvezi s tem se Sodišče sklicuje na načelo, navedeno v 83. odstavku zgoraj, in sicer da roditelj v skladu z 8. členom še zlasti ne more biti upravičen do takih ukrepov, ki bi bili škodljivi za otrokovo zdravje in razvoj.

(β) Odvzem roditeljske pravice pritožnici in poznejša posvojitev E.

96. Sodišče na začetku ponovno poudarja, da je lahko odvzem starševskih odgovornosti upravičen samo v izjemnih okoliščinah. V zvezi s tem ugotavlja, da so odločitve, ki jih sprejmejo sodišča na tem področju, pogosto nepovratne, zlasti v primeru kot je ta, kjer je bil otrok dan v posvojitev. Zato je to področje, kjer je potrebno še večje varstvo kot običajno pred samovoljnimi posegi (glej *X proti Hrvaški*, št. 11223/04, 47. odstavek, 17. julij 2008).

97. Ob upoštevanju navedenega Sodišče ugotavlja, da so bila v obravnavani zadevi domača sodišča poklicana, da opravijo težko presojo in tehtanje pravic pritožnice in pravic E. Ker niso ugotovila nobene realne možnosti, da bi pritožnica ponovno prevzela skrb za E., in ob upoštevanju negativnega vpliva stikov na E. ter pomanjkanja čustvene navezanosti med njima, so domača sodišča menila, da je odvzem roditeljske pravice pritožnici v največjo korist E. (glej 43., 45. in 48. odstavek zgoraj). Te odločitve so med drugim temeljile na poročilih sodnih izvedencev, ki so pregledali pritožnico

in ugotovili, da ne more skrbeti za E. Zlasti izvedenec psihiatrične stroke je ugotovil, da pritožnica kljub zdravljenju ne bo mogla prevzeti skrbi za E. (glej 41. odstavek zgoraj). Izvedenec psiholog je ugotovil, da je njena empatija zmanjšana, da je njeno razumevanje otrokovih potreb omejeno, da je stik obremenjujoč za E. in da med pritožnico in E. ni čustvene povezave (glej 42. odstavek zgoraj). Ob upoštevanju navedenega in podatkov iz spisa zadeve, vključno s poročili in zapisniki CSD Cerknica, ki izpostavljajo težave, s katerimi se je soočal CSD pri tem, ko je poskušal pomagati pritožnici, in pomanjkanje kakršnega koli znatnega napredka pri vzpostavljanju vezi med pritožnico in E. (glej 27. odstavek zgoraj), Sodišče meni, da sklep domačih sodišč, da je odvzem roditeljske pravice pritožnici v največjo korist E., ni nerazumen.

98. Sodišče tudi ugotavlja, da je bila pritožnica v celoti udeležena v postopkih v zvezi z odvzemanom roditeljske pravice, da ji je pomagal odvetnik in da so njen primer obravnavali na treh sodnih stopnjah (glej 35. do 48. odstavek zgoraj; glej, nasprotno, *A. K. in L. proti Hrvaški*, št. 37956/11, 75. odstavek, 8. januar 2013, in *X proti Hrvaški*, navedeno zgoraj, 51.-53. odstavek). V zvezi s posledico odvzema roditeljske pravice pritožnici, namreč posvojitvijo E. (glej 68. odstavek zgoraj), Sodišče ugotavlja, da čeprav drugi odstavek 116. člena Zakona o družini predvideva možnost vrnitve roditeljske pravice po njenem odvzemu, pa 141. člen Zakona o družini jasno določa, da se lahko otrok odda v posvojitev brez soglasja roditelja, če je bila roditelju odvzeta roditeljska pravica (glej 60. odstavek zgoraj). Ena od prejšnjih odločitev vrhovnega sodišča (glej 62. odstavek zgoraj) in razlogi, navedeni v sklepu Okrožnega sodišča v Ljubljani (glej 43. odstavek zgoraj), jasno kažejo, da je cilj postopka odvzema roditeljske pravice zagotovitev trajnega nadomestnega varstva za otroka, kadar takšnega varstva ni mogoče zagotoviti v biološki družini. Pritožnica se je torej morala zavedati posledic odvzema roditeljske pravice, namreč da je E. na voljo za morebitno posvojitev, in dejansko tudi ne trdi drugače (glej, na primer, odgovor pritožnice na predlog CSD Cerknica, v katerem trdi, da je bil namen postopka oddati E. v posvojitev – 36. odstavek zgoraj).

99. Sodišče mora obravnavati tudi trditev pritožnice, da je njeno zanemarjanje dolžnosti do E. povzročila duševna bolezen in da ji zato ne bi smela biti odvzeta roditeljska pravica (glej 67. odstavek zgoraj). Sodišče navaja, da je že obravnavalo pritožbe v zvezi z omejitvami roditeljskih pravic roditelja z duševno motnjo in da je njegovo presojo, tako kot v vseh zadevah, povezanih z otroki, vodila otrokova največja korist (glej *K. in T. proti Finski*, navedeno zgoraj, 173. odstavek). Tako je Sodišče na primer v zadevi *Kocherov in Sergejeva* (navedeno zgoraj, 109.-112. odstavek) ugotovilo, da sklicevanje domačega sodišča na diagnozo prvega pritožnika ni bilo "zadosten" razlog za utemeljitev omejitve njegovih starševskih pravic, ker domača sodišča niso navedla, kaj so zahtevala od prvega pritožnika kot dokaz, da njegova diagnoza ne bo ogrozila drugega pritožnika, njegovega

otroka. Poleg tega je prvi pritožnik pred domačimi sodišči predložil poročilo izvedenske komisije, kjer je bilo nedvoumno ugotovljeno, da mu je njegovo zdravstveno stanje v celoti omogočalo izvajanje starševskih pravic. Podobno je v zadevi *S. H. proti Italiji* (navedeno zgoraj, 15., 16., 19., 56. in 57. odstavek) Sodišče ugotovilo kršitev 8. člena, ker so sodni organi dovolili posvojitev otroka, vendar niso upoštevali, da bi bilo mogoče težave družine, ki so bile deloma povezane z duševnim zdravjem pritožnika, premagati s ciljno usmerjeno socialno pomočjo, kot je bilo ugotovljeno v izvedenskem mnenju, izdelanim v postopku. V obravnavani zadevi pa odločitev Okrožnega sodišča v Ljubljani, da pritožnici odvzame roditeljsko pravico, ni temeljila na njeni psihiatrični diagnozi, temveč na njeni posledični nezmožnosti skrbeti za E., kar so potrdila vsa izvedenska poročila, izdelana v postopku. Okrožno sodišče v Ljubljani je po vrnitvi zadeve v ponovno odločanje prav v tem delu (glej 39. odstavek zgoraj) potrdilo dejstvo, da je problematično vedenje pritožnice in zanemarjanje njenih dolžnosti do E. povzročila njena duševno bolezen. Kljub temu je ob tehtanju konkurenčnih interesov ugotovilo, da interes E. po zagotovitvi trajnega varstva in čustvene stabilnosti prevlada nad interesom pritožnice po ohranjanju pravnih vezi z E. (glej 43. odstavek zgoraj).

100. V zvezi s tem je treba upoštevati tudi naslednje premisleke. Prvič, E. je s pritožnico živela samo prve tri tedne svojega življenja in kot je navedeno zgoraj, med nadaljnjimi stiki nista vzpostavili čustvenih vezi. Sodišče je že razsodilo v svojih prejšnjih sodbah, da mora takšna ugotovitev imeti posledice za stopnjo varstva, ki ga je treba zagotoviti pravici pritožnice do spoštovanja družinskega življenja, kadar se presoja o potrebi po posegu (glej *Aune*, navedeno zgoraj, 69. odstavek).

101. Drugič, E. je živela z rejniško družino, ki je zdaj njena posvojiteljska družina, odkar je bila stara mesec dni, in je z njimi gotovo vzpostavila močne vezi. Pritožnica ni trdila, da temu ni tako, ali da rejnika, zdaj posvojitelja, nista primerna za vzgojo E. Glede trditve pritožnice, da bi se rejništvo lahko podaljšalo, domnevno do odraslosti (glej 70. odstavek zgoraj), se Sodišče strinja z domačimi organi (glej, na primer, 32. in 45. odstavek zgoraj), da je odločba o skrbništvu po svoji naravi začasen ukrep, namenjen ponovni združitvi družine (glej *K. in T. proti Finski*, navedeno zgoraj, 178. odstavek). Tudi v razmerah, kjer bi bila možna ponovna združitev družine v določenem trenutku v prihodnosti, lahko interes otroka, da se njegove dejanske družinske razmere po precejšnjem obdobju ponovno ne spremenijo, prevlada nad interesi staršev po ponovni združitvi družine (glej sodno prakso, navedeno v 86. odstavku zgoraj). Prav tako Sodišče glede na malo ali nič izgledov za ponovno združitev biološke družine meni, da je imel interes E. za popolno vključitev v njeno dejansko družino zelo močno težo pri tehtanju tega interesa in pritožničine želje po ohranitvi pravnih vezi z E.

102. Tretjič, očitno je, da izpodbijani ukrep, namreč odvzem roditeljske pravice pritožnici, ni bil takšne narave, da bi ji preprečil nadaljevanje

osebnega odnosa z E. ali da bi odrezal E. od njenih korenin (glej, *mutatis mutandis*, Aune, navedeno zgoraj, 78. člen). Domača sodišča so zlasti priznala, da bi pritožnica kljub posvojitvi načeloma lahko ohranjala stike z E. na podlagi 106.a člena Zakona o družini (glej 55., 57. in 60. odstavek zgoraj), pod pogojem, da sta osebno navezani druga na drugo in da so stiki v korist E. Sodišče ugotavlja, da je po pridobitvi mnenja sodnega izvedenca, ki je ugotovil, da bi bil stik E. s pritožnico škodljiv za E., in ob upoštevanju opažanj socialne delavke, ki je nadzirala stike, Okrožno sodišče v Kopru ugotovilo, da med E. in pritožnico ni osebne povezave in da stik ne bi bil v korist E., kar je ugotovitev, ki je bila potrjena po pritožbi (glej 53., 55. in 57. odstavek zgoraj). Ta sklep Okrožnega sodišča v Kopru, da se stiki med E. in pritožnico ponovno ne vzpostavijo, torej ni temeljil na dejstvu, da je bila E. posvojena, temveč na konkretni oceni stanja pritožnice in oceni tega, ali bi bil stik z njo v največjo korist E.

103. Glede na navedeno je Sodišče prepričano, da v obravnavani zadevi obstajajo take izjemne okoliščine, ki upravičujejo odvzem roditeljske pravice pritožnici, in da je te ukrepe povzročila prevladujoča zahteva po največji koristi E. (glej sodno prakso, navedeno v 86. odstavku zgoraj).

(γ) Sklep

104. Ob upoštevanju pozitivnih korakov, ki so bili narejeni za pomoč pritožnici, in ustreznih in zadostnih razlogov, ki so bili navedeni v podporo odločitvi, da se pritožnici odvzame roditeljska pravica, Sodišče meni, da v obravnavani zadevi ni bil kršen 8. člen konvencije.

II. ZATRJEVANA KRŠITEV 14. ČLENA KONVENCIJE V POVEZAVI Z 8. ČLENOM KONVENCIJE

105. Ob sklicevanju na 14. člen konvencije se je pritožnica pritožila, da je bila diskriminirana pri uživanju svojih pravic iz 8. člena zaradi svoje duševne bolezni. 14. člen določa:

"Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine."

106. Vlada je trdila, da je jasno, da duševna bolezen pritožnice sama po sebi ni bila razlog za odvzem njene roditeljske pravice.

107. Pritožnica je trdila, da je razlaga sodišč 116. člena Zakona o družini v njeni zadevi pomenila diskriminacijo oseb z duševnimi boleznimi. Še zlasti pa ugotovitev domačih sodišč, da roditelj, ki boleha za duševno boleznijo, ni primeren za vsakodnevno nego svojega otroka in da prav tako ni vreden roditeljske pravice, kljub dejstvu, da otroka ni prostovoljno zanemaril, krši 14. člen v povezavi z 8. členom konvencije. Države bi morale sprejeti učinkovite ukrepe za boj proti diskriminaciji invalidov in jim omogočiti, da

vplivajo na odločitve, ki posegajo v njihove pravice in interese. Poleg tega ni bilo objektivne in razumne utemeljitve za njeno diskriminacijsko obravnavanje.

108. V zvezi s pritožbo pritožnice glede njene možnosti vplivanja na odločitve, ki posegajo v njeno družinsko življenje, ki jo je pritožnica vložila tudi na podlagi 14. člena v povezavi z 8. členom (glej 107. odstavek zgoraj), Sodišče kot glavni opredeljevalec dejstev, ki jih je v pravu treba opredeliti v vsaki obravnavani zadevi (glej *Radomilja in drugi proti Hrvaški* [VS], št. 37685/10 in 22768/12, 114. odstavek, ESČP 2018), in ob upoštevanju trditev pritožnice meni, da je bilo to vprašanje ustrezno obravnavano na podlagi 8. člena (glej 98. odstavek zgoraj). Glede preostalih pritožb, ki jih je vložila pritožnica na podlagi 14. člena v povezavi z 8. členom, ob upoštevanju tega, da v obravnavani zadevi nič ne kaže, da je bila pritožnici roditeljska pravica odvzeta zgolj na podlagi njene diagnoze duševnega zdravja (glej 99. odstavek zgoraj), pa Sodišče meni, da je ta del pritožbe neutemeljen. V skladu s tretjim odstavkom in četrtem odstavkom 35. člena konvencije ga je torej treba zavrniti kot očitno neutemeljenega.

III. DRUGE ZATRJEVANE KRŠITVE KONVENCIJE

109. Pritožnica se je pritožila, da so bili postopki v zvezi z odvzemom njene roditeljske pravice nepravilni in so tako kršili 1. odstavek 6. člena konvencije, in da je bila kršena njena pravica iz 13. člena. Ustrezni deli teh določb se glasijo:

6. člen

"Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ... pravično ... odloča ... sodišče ..."

13. člen

"Vsakdo, čigar pravice in svoboščine, zajamčene s to konvencijo, so kršene, ima pravico do učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi, in to tudi če je kršitev storila uradna oseba pri opravljanju uradne dolžnosti."

110. Pritožnica je trdila, da je bil postopek nepravilni, ker Višje sodišče v Kopru ni v zadostni meri pojasnilo, zakaj je v drugem razsojanju o isti zadevi odločilo drugače in ni obravnavalo njenih trditev v zvezi z očitno arbitrarno uporabo 116. člena Zakona o družini. Ob sklicevanju na 13. člen je tudi trdila, da so domača sodišča prekoračila meje zakona, namreč 116. člena Zakona o družini, z odvzemom njene roditeljske pravice z utemeljitvijo, da je posvojitev prednostna dolgoročna rešitev za E.

111. Sodišče glede na vse razpoložljivo gradivo in kolikor so očitane zadeve v njegovi pristojnosti, ugotavlja, da nič ne kaže na kršitev pravic in svoboščin iz prvega odstavka 6. člena in 13. člena konvencije. V skladu s

tretjim odstavkom in četrtem odstavkom 35. člena konvencije je zato treba ta del pritožbe zavrniti kot očitno neutemeljen.

IZ TEH RAZLOGOV SODIŠČE

1. soglasno *razglaš*a pritožbo na podlagi 8. člena konvencije samo po sebi za sprejemljivo;
2. z večino glasov *razglaš*a, da je preostali del pritožbe nesprejemljiv;
3. soglasno *razsoja*, da 8. člen konvencije ni bil kršen.

Sestavljeno v angleškem jeziku in 30. oktobra 2018 poslano v skladu z drugim in tretjim odstavkom 77. člena Poslovnika Sodišča.

Marialena Tsirli
sodna tajnica

Ganna Yudkivska
predsednica

V skladu z drugim odstavkom 45. člena konvencije in drugim odstavkom 74. člena poslovnika Sodišča je tej sodbi priloženo pritrdilno ločeno mnenje *ad hoc* sodnika Zalarja, ki se mu pridružuje sodnik Motoc.

G.Y.
M.T.

PRITRDILNO LOČENO MNENJE AD HOC SODNIKA ZALARJA, KI SE MU PRIDRUŽUJE SODNIK MOTOC

1. Strinjam se z večino, da v tej zadevi ni bil kršen 8. člen konvencije. S tem pritrdilnim ločenim mnenjem bi rad podprl večinsko utemeljitev s posameznega pravnega in dejanskega vidika, ki je morda manj razviden iz metodologije in utemeljitve v večinske obrazložitve. Hkrati je namen tega pritrdilnega ločenega mnenja preprečiti morebitno površinsko branje sodbe, ki bi lahko slovenske organe socialnega varstva privedlo do oblikovanja politike odvzema roditeljskih pravic, ki bi pomenila čezmerno tveganje kršitve konvencije v podobnih primerih. Ta posebni vidik v pritrdilnem ločenem mnenju se nanaša na dejstvo, da je bila pritožnica v upoštevnem obdobju invalid in ne le ranljiva oseba.

2. Invalidnost pritožnice je nesporno dejstvo med strankami. Dokazi, ki sta jih predložila dva izvedenca (dr. M. in dr. P.) v domačem sodnem postopku, v bistvu potrjujejo ugotovitve vsakega od njiju v tem smislu, da je bilo nesporno ugotovljeno, da pritožnica boleha za duševno motnjo iz kroga shizofrenije in da njen negativen odnos do zdravljenja in njena zapustitev otroka E. izhaja iz njene bolezni ter da ni bilo smiselno pričakovati, da bo skrbela za E. Pritožnica tako spada pod izraz "*invalid*", kot je opredeljen v drugem odstavku 1. člena Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov (v nadaljnjem besedilu: KPI), ki so jo ratificirale Slovenija in več kot 170 drugih držav.

3. To veliko število ratifikacij KPI kaže na široko soglasje med državami pogodbenicami glede njihovih obveznosti do invalidov, vključno v družinskih zadevah, kot je določeno v 1., 5. in 23. členu KPI. V skladu s splošno sodno prakso Sodišča zelo široko zakonodajno soglasje med državami pogodbenicami vpliva na metodologijo razlage konvencije v smislu, da se meje proste presoje zožijo v skladu s splošno sodno prakso Sodišča.¹

Poleg tega splošnega pristopa pa v določeni vrsti primerov, kjer sporno vprašanje med strankami ni odločitev o namestitvi otroka v rejništvo, temveč

¹ Za splošni vpliv (ne)obstoja ustreznega soglasja med državami pogodbenicami glede posamezne pravne zadeve na uporabo doktrine meja proste presoje, glej, *mutatis mutandis*, tudi nedavno prakso velikega senata v sodbah: *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji*, št. 60367/08 in 961/11, 24. januar 2017, 79., 85. odstavek; *Nait-Liman proti Švici*, št. 41357/07, 15. marec 2018, 181.-203. odstavek; in *Correia de Matos proti Portugalski*, št. 56402/12, 4. april 2018, 137. odstavek. V zadevi *Bayatan proti Armeniji* (št. 23459/03, 7. julij 2011, 102. odstavek) veliki senat navaja, da Sodišče lahko in mora pri opredelitvi pomena izrazov in pojmov v besedilu konvencije upoštevati elemente mednarodnega prava, ki ni konvencija, in razlago teh elementov s strani pristojnih organov. Soglasje, ki izhaja iz specializiranih mednarodnih instrumentov, lahko predstavlja pomemben dejavnik za Sodišče, kadar v posameznih zadevah razlaga določbe konvencije (glej tudi *Demir in Baykara proti Turčiji* [VS], št. 34503/97, 85. odstavek, ESČP 2008).

dodatne omejitve, in sicer odvzem roditeljskih pravic, posebna sodna praksa Sodišča zahteva "*strožjo presojo*".²

4. V tretjem odstavku 5. člena KPI (enakost in nediskriminacija) je navedeno, da morajo države pogodbenice za spodbujanje enakosti in odpravo diskriminacije sprejeti "*vse ustrezne ukrepe*" za zagotovitev "*primernih prilagoditev*". Primerna prilagoditev pomeni "*potrebne in primerne spremembe ter prilagoditve, ki ne nalagajo nesorazmernega ali nepotrebne bremena*", kadar so v posameznem primeru potrebne, da se invalidom na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin (četrti odstavek 2. člena KPI). Četrti odstavek 5. člena nadalje navaja, da se "*posebni ukrepi*", potrebni za spodbujanje ali doseganje dejanske enakosti invalidov, ne štejejo za diskriminacijo v skladu s pogoji KPI.

5. Sodišče je upoštevalo KPI v III. oddelku te sodbe (ustrezno gradivo mednarodnega prava), vendar se ni sklicevalo na 5. člen, ampak samo na 1. člen in na drugi, četrti in peti odstavek 23. člena KPI. Vendar pa tudi 1. člen in drugi in četrti odstavek 23. člena KPI, na katere se sklicuje ta sodba, vsebujejo pravni +standard *de facto* enake obravnave pri uživanju vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin s strani vseh invalidov. Tudi zaradi tega razloga je bilo v namreč neizogibno, kot je ugotovilo Sodišče v več delih sodbe, da Sodišče preuči tudi poseg v pravico pritožnice do družinskega življenja, ki je bil posledica odvzema njene roditeljske pravice (in posvojitve E., ki je sledila zaradi odvzema roditeljskih pravic), z vidika njene bolezni in standardov enake obravnave, ker je to neločljiv del 8. člena konvencije.³ V tem pogledu zadeve, ki vključujejo odvzem roditeljskih pravic invalidom, ne morejo biti izjeme.

6. Tako na primer Sodišče v tej sodbi navaja, da je pritožba pritožnice glede njene možnosti vplivanja na odločitve, ki posegajo v njeno družinsko življenje, ki jo je pritožnica vložila tudi na podlagi 14. člena v povezavi z 8. členom, ustrezno obravnavana zgolj na podlagi 8. člena. Sodišče dodaja, da je bila pritožba pritožnice o tem, da se organi socialnega varstva niso ustrezno odzvali na njeno bolezen, prav tako obravnavana v tej sodbi. V sodbi je nadalje navedeno, da morajo biti pristojni organi v primeru ranljivih oseb "*še posebej pozorni in zagotoviti večje varstvo*". Sodba navaja zadevo *Kocherova in Sergejeva proti Rusiji* (št. 16899/13, 29. marec 2016); v njej je Sodišče navedlo, da se meje proste presoje razlikujejo glede na "*naravo vprašanj in*

² Glej *Gnahoré proti Franciji*, št. 40031/98, 19. september 2000, 54. odstavek, in *Kutzner proti Nemčiji*, št. 46544/99, 26. februar 2002, 67. odstavek.

³ Sodišče je že v svoji zgodnji sodni praksi ugotovilo, da je 14. člen sestavni del vsake določbe, ki določa pravice in svoboščine (glej sodbo z dne 23. julija 1968 v belgijski jezikovni zadevi, serija A št. 6, str. 33-34, 9. odstavek; zadevo *Nacionalne zveze belgijske policije*, sodba z dne 27. oktobra 1975, serija A št. 19, str. 19, 44. odstavek; in *Marckx proti Belgiji*, št. 6833/74, 13. junij 1979, serija A, št. 31, 32. odstavek).

pomembnost zadevnih interesov". Ne more biti nobenega dvoma, da je tukaj pomemben vidik "*narave vprašanja*" bolezen pritožnice.

7. Tako je Sodišče v tej sodbi preverilo, ali so slovenski organi socialnega varstva sprejeli "*pozitivne korake*" in ali so zagotovili "*posebno skrb*" in "*večje varstvo*", da bi pomagali pritožnici, ki je bila ranljiva zaradi invalidnosti, pri ohranjanju osebnih in družinskih vezi z njeno hčerko E. Ta pristop Sodišča, ki je dobro uveljavljen standard v sodni praksi pri primerih resnega posega v družinsko življenje ranljivih staršev (če so starši na primer v težkih socialno-ekonomskih razmerah, morda v povezavi z etničnim poreklom,⁴ imajo lahko duševno motnjo⁵, intelektualne pomanjkljivosti⁶ ali drugo vrsto bolezni, ki jo spremljajo psihološke travme⁷), po mojem mnenju ustreza širokemu soglasju med državami pogodbenicami glede obveznosti zagotavljanja ustrezne in učinkovite pomoči v smislu "*posebnih ukrepov*", ki so nujna prilagoditev za pospešitev ali dosego dejanske enakopravnosti invalidov, pri tem pa ne nalagajo nesorazmernega ali nepotrebne bremena, saj to ureja KPI⁸. To so torej obseg in merila, s katerimi je Sodišče v tej zadevi ocenilo, ali so slovenski organi socialnega varstva kršili stvarno pravico pritožnice do družinskega življenja, ki jo zagotavlja 8. člen konvencije.

8. Tako je ključni del obrazložitve glede kršitve 8. člena, vključno z ustreznimi vidiki enake obravnave, določen v oddelku B.3.c.ii(a) te sodbe, kjer Sodišče s stališča konvencije ocenjuje nekatere od posebnih ukrepov, ki so jih v tej zadevi zagotovili organi socialnega varstva. V bistvu se strinjam s tem delom sodbe, vendar želim dodati in poudariti nekatere posebne dejanske in pravne elemente, kot sledi.

9. Sodba poudarja, da so organi socialnega varstva obiskali pritožnico 4. januarja 2010, takoj po rojstvu E. Center za socialno delo Cerknica (CSD Cerknica) ji je pomagal pri iskanju namestitve. Pritožnica je tri mesece ostala pri materi. V teh treh tednih so bile pritožnici zagotovljene različne oblike socialne pomoči in storitve delavca psihiatrične klinike. Pritožnica je bila

⁴Glej, na primer: *Moser proti Avstriji*, št. 12643/02, 21. september 2006, 68. odstavek; *N.P. proti Republiki Moldaviji*, št. 58455/13, 6. oktober 2015, 79.-81. odstavek; *Soares de Melo proti Portugalski*, št. 72850/14, 16. februar 2016, 106. odstavek.

⁵*A. K in L. proti Hrvaški*, št. 37956/11, 8. januar 2013, 72.-73. odstavek in 75. in 80. odstavek.

⁶*Kutzner proti Nemčiji*, št. 46544/99, 26. februar 2002, 75. odstavek.

⁷*Zhou proti Italiji*, št. 33773/11, 21. januar 2014, 57.-58. odstavek.

⁸Ko se vzpostavi ta povezava med sodno prakso Sodišča o obravnavanju ranljivih kategorij s posebno pozornostjo in večjim varstvom ter širokim soglasjem v skladu s KPI glede posebnih in potrebnih ukrepov ali spremembah za invalide, je drugotnega pomena, ali je to mogoče zakonito opredeliti kot vidik "pozitivne diskriminacije" invalidov v smislu, da države kršijo pravico nediskriminacije pri uživanju pravic, ki jih zagotavlja konvencija, tudi takrat, kadar brez objektivne in razumne utemeljitve ne obravnavajo različno oseb, katerih razmere se bistveno razlikujejo (glej, *mutatis mutandis*, zadevo, ki se nanaša na nekatere vidike zakonov o uporabi jezikov v izobraževanju v Belgiji, 23. julij 1968, serija A, št. 6, 10. odstavek; *Thlimmenos proti Grčiji*, št. 34369/97, 6. april 2000, 44. odstavek, *Posti in Rahko proti Finski*, št. 27824/95, 24. februar 2002, 82. odstavek; *Andrle proti Češki republiki*, št. 6268/08, 17. februar 2011, 48. odstavek; *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji*, št. 60367/08 in 961/11, [VS], 24. januar 2017, 64. in 82. odstavek).

napotena na nujni pregled kliničnega psihologa, ki pa ga je zavrnila. Glede na te ukrepe, ki jih je izvedel CSD Cerknica, je večina prepričana, da so se pristojni organi nemudoma odzvali na pritožnične težave in da nič ne kaže, da niso sprejeli potrebnih ukrepov za pomoč pritožnici pred njenim odhodom v Francijo (30. januarja 2011) in da pristojni organi potem, ko je pritožnica odšla, niso imeli druge izbire kot da E. namestijo v rejništvo.

10. Seveda se strinjam s tem sklepom večine, ki se nanaša samo na obdobje pred odhodom pritožnice v Francijo, vendar pa v tej zadevi ni sporna otrokova namestitev v rejništvo, kot je poudarilo tudi samo Sodišče. Kljub temu pa menim, da je treba tudi za to obdobje z bolj natančnimi besedami dodati, da so omenjeni posebni ukrepi – v smislu večjega varstva – vključevali dejavnosti CSD Cerknica, ki je našel možnost namestitve pritožnice in novorojenke v kriznem centru v Piranu. To v končni fazi ni bila primerna rešitev. Zaradi tega in na podlagi dogovora med CSD Cerknica in porodnišnico je bilo pritožnici dovoljeno ostati v porodnišnici do januarja 2011. CSD Cerknica se je nato dogovoril z materjo pritožnice, tako da sta lahko pritožnica in njen otrok tri tedne bivala v domu pritožnične matere. CSD Cerknica je nato pritožnici pomagal izpolniti prijavne obrazce za pridobitev starševskega dodatka in dodatka ob rojstvu otroka. Preko diplomatsko-konzularnega predstavništva je CSD Cerknica poskušal pridobiti stališče pritožničinega moža in očeta E. o tem, kako namerava poskrbeti za novorojenko.⁹ Očetov odgovor v nobenem smislu ni pripomogel k reševanju položaja, saj je izrazil dvome o svojem očetovstvu E. V tem zgodnjem obdobju je CSD Cerknica pritožnici in njenemu otroku zagotovil socialno pomoč v obliki pomoči družini za dom, ki je vključevala možnost sodelovanja v društvu Tamala, krajevni patronažni službi, kjer je bila zaposlena socialna delavka R.V., ki je poznala družinsko zgodovino pritožnice; poleg tega je bil vključen tudi terenski delavec Psihiatrične klinike Ljubljana. CSD Cerknica je v imenu pritožnice tudi napisal prošnjo za sprejem v materinski dom na Gorenjskem, ker pritožnica tega ni storila in se je čas dogovorjene nastanitve pri njeni materi iztekal.¹⁰ Terenski delavec, ki je spremljal pritožnico, je obvestil dva psihiatra iz Psihiatrične klinike v Ljubljani o njenem duševnem stanju. Pritožnici je bila ponujena možnost nujne psihološke pomoči. Patronažna služba je poslala poročila o dogodkih v družini CSD Cerknica.¹¹ 31. januarja 2011 je bil CSD Cerknica obveščen, da je pritožnica odšla v Francijo obiskat moža in je pustila E. otrokovi babici.¹² Ob upoštevanju teh dejstev, ki jim pritožnica konkretno ni ugovarjala, se

⁹ Stališča Vlade Republike Slovenije glede sprejemljivosti in utemeljenosti pritožbe, 28. november 2016 (v nadaljevanju: Stališča vlade), str. 7-8, 10-11. točka.

¹⁰ Prav tam, str. 8, 11. točka.

¹¹ Prav tam, str. 9, 12. točka.

¹² 1. februarja 2011 je bila E. odvzeta staršem in nameščena v krizni center za otroke (Hiša zavetja Palčica). CSD Cerknica je začel iskati primerno rejniško družino in 18. februarja 2011 je bila E. nameščena v rejništvo (prav tam, str. 9, 13. točka).

strinjam z večino, da so organi socialnega varstva pokazali posebno skrb in pritožnici zagotovili potrebno večje varstvo v obdobju pred začetkom postopka za odvzem roditeljske pravice 7. ali 8. marca 2011.

11. Problem, ki je v sodbi prav tako poudarjen, je ta, da so organi socialnega varstva 7. ali 8. marca 2011, samo dva meseca po rojstvu E. in preden se je pritožnica vrnila iz Francije – od 23. marca do 15. junija 2011 je bila hospitalizirana (najprej v zaprtem oddelku Psihiatrične klinike v Idriji) – sprožili postopek za odvzem roditeljske pravice pritožnici.¹³ Načeloma bi lahko to dejanje organov socialnega varstva in njihova aktivna vloga v sodnem postopku za odvzem roditeljske pravice odločilno ogrozilo obveznosti države, da uvede posebne ukrepe in večje varstvo glede družinskega življenja pritožnice in njenega otroka. V zvezi s tem problematičnim vprašanjem se večinska obrazložitev sklicuje v prvi vrsti na "*diskrecijsko pravico*", ki jo imajo organi socialnega varstva pri iskanju primerne dolgotrajnega varstva glede na zapletene družinske razmere in dejstvo, da so v neposrednem stiku z družino. Menim, da "*diskrecijska pravica*" na tej stopnji postopka ne more biti razlog, ki bi upravičil zgodnji začetek postopka za odvzem roditeljske pravice. Organi socialnega varstva so imeli dva meseca po rojstvu otroka in brez strokovnega dokaza o (zdravstveni) naravi ranljivosti pritožnice na tej stopnji¹⁴ ali kakšnega drugega dokaza o izgledih njene zmožnosti, da poskrbi za otroka v (bližnji) prihodnosti, in čeprav so se zavedali njenih resnih psiholoških težav, še vedno obveznost spoštovati standarde konvencije o posebnih ukrepih in večjem varstvu ranljivega starša in njenega otroka, kolikor ti ukrepi niso nesorazmerni ali ne nalagajo nepotrebnega bremena glede otrokove največje koristi.

12. Menim, da je namesto argumenta "*diskrecijske pravice*" odločilni dejavnik v tej zadevi, ki ga je Sodišče poudarilo kot drugi temeljni argument za ugotovitev nekršitve, dejstvo, da so organi socialnega varstva kljub temu, da so začeli postopek za odvzem roditeljske pravice zelo zgodaj v postopku, še naprej zagotavljali posebne ukrepe, ki jih je moralo Sodišče oceniti s strožjo presojo in z vidika standarda "*večjega varstva*".

13. Glede tega sodba poudarja, da je pritožnica ohranila odnos z E. preko stikov do novembra 2014 in sodelovala v skupini IPS, katere namen je bil spremljati rejništvo in organizirati stike v času trajanja postopka za odvzem roditeljske pravice do 10. decembra 2015 (Up-70/15-35), ko je ustavno sodišče zavrnilo ustavno pritožbo pritožnice. Večina je tudi upoštevala, da pred januarjem 2014 pritožnici nikoli ni bil zavrnen stik z E; organi socialnega varstva so na lastno pobudo ponudili pomoč in svetovanje; sodba

¹³ Ko je bila v Italiji, je bila pritožnica prisilno hospitalizirana v psihiatrično ustanovo in pozneje premeščena na zdravljenje v Psihiatrično kliniko Idrija v Sloveniji; odpuščena je bila 20. januarja 2012 (prav tam, str. 10-11, 15. in 18. točka).

¹⁴ Ustrezna strokovna mnenja, na podlagi katerih je bila odvzeta roditeljska pravica, so bila v domačem sodnem postopku predložena avgusta 2013 in februarja 2014.

dodaja, da je bilo to, da pogosto ni bilo videti, da bi stiki pomagali pritožnici in njenemu otroku oblikovati vezi, predvsem posledica pasivnega odnosa pritožnice in odtujenosti E. od nje.

14. Ker je bilo obdobje od začetka postopka za odvzem roditeljske pravice (7. ali 8. marec 2011) do 10. decembra 2015 ključni časovni okvir za presojo Sodišča o tem, ali so organi socialnega varstva zagotovili zadostno skrb in večje varstvo glede na invalidnosti pritožnice, moram poudariti, da je vključenost IPS, omenjena v večinski utemeljitvi, pomenila, da organi socialnega varstva niso zgolj "organizirali" stikov med pritožnico in njenim otrokom. Če bi organi socialnega varstva zgolj "organizirali" stike, bi to lahko glede na resnično invalidnost pritožnice zgolj privedlo do dodatnih dokazov, da stiki niso bili v skladu z otrokovo največjo koristjo in bi zato lahko le podprlo predlog za odvzem roditeljske pravice. Namesto tega je iz Stališč vlade mogoče sklepati, da so bili stiki pripravljani vnaprej in jih je aktivno omogočila IPS¹⁵. Ko se pritožnica 15. marca 2011 ni odzvala vabilu IPS na pripravljalni stik v Kranju, do tega stika ni prišlo.¹⁶ Tako je bilo dokazano, da je bila vloga IPS v največji možni meri zagotoviti, da bi bili stiki koristni za pritožnico in za otroka. Brez potrebne priprave stiki niso bili izvedeni.¹⁷

15. Prva dva stika med pritožnico in njeno hčerko 5. julija 2011 in 31. januarja 2012 sta bila izvedena na pobudo strokovnega delavca psihiatrične klinike in zaposlene na CSD Cerknica. Kot je navedeno v Stališčih vlade, je bil tretji stik, izveden 15. maja 2012, "po vsebinski plati dokaj uspešen". Naslednji stiki so bili izvedeni 11. julija 2012 (na pobudo pritožnice z dne 19. aprila 2012), 26. oktobra 2012¹⁸ in 12. decembra 2012; glede zadnjega stika je bilo sporočeno, da je bila komunikacija med pritožnico in njeno hčerko boljša in da se je pritožnica vključila v igro E. in nekajkrat pobožala hčerko v času trajanja stika.¹⁹ Sedmi stik med pritožnico in njeno hčerko je potekal 13. februarja 2013; pred tem je bilo na sestanku IPS dne 17. januarja 2013 dogovorjeno, da se bodo stiki odvijali postopoma, saj deklica ni prepoznala pritožnice, in da bo E. tudi postopoma spoznala ostale sorodnike. Pritožnica je tudi prosila, če lahko pripelje na stik z E. starejšega sina; to je bilo odobreno in se je zgodilo na stiku dne 13. februarja 2013.²⁰ Naslednji pripravljalni sestanek IPS je potekal 4. aprila 2013, osmi in deveti stik pa sta bila izvedena 24. aprila 2013 in 12. junija 2013. Na drugem od teh dveh stikov je bil prisoten tudi pritožničin sin in se je igral s svojo mlajšo sestro.²¹ Deseti stik

¹⁵ Stališča vlade, str. 44, 110.-111. točka; str. 46, 116. točka

¹⁶ Prav tam, str. 13, 22. točka. Vlada v svojih Stališčih na str. 20 (37. točka) navaja, da je pritožnica v tej fazi večinoma imela stike na pobudo svojih staršev in da so jo na stike vedno pripeljali oni.

¹⁷ Za pravni pomen "pripravljalnega svetovanja" v družinskih zadevah glej, *mutatis mutandis*, *Scozzari in Giunta* [VS], št. 39221/98 in 41963/98, 13. julij 2000, 175. odstavek.

¹⁸ Avgusta 2012 je bila pritožnica ponovno hospitalizirana na Psihiatrični kliniki v Idriji (Stališča vlade, str. 42, 101. točka; str. 43, 105. točka, str. 13, 24.-25. točka).

¹⁹ Prav tam, str. 44, 108. točka.

²⁰ Prav tam, str. 44, 110. točka.

²¹ Prav tam, str. 45, 112. točka.

je potekal 18. septembra 2013 po pripravljalnem sestanku med CSD Cerknica in pritožnico dne 14. avgusta 2013.²² Enajsti stik je bil izveden 6. novembra 2013, pritožnico pa je spremljal njen sin in nepričakovano tudi njena nečakinja.²³ V zgodnjem delu leta 2014 je pritožnica zaprosila CSD Cerknica za rednejše stike s svojo hčerko. Naslednji stik je potekal 8. januarja 2014, ko je bil prisoten tudi pritožniččin sin²⁴. Naslednja dva stika sta bila izvedena 16. aprila 2014 in 7. maja 2014; drugega od teh se je udeležila tudi pritožniččina mati. Pritožnica je 21. maja 2014 znova navedla, da želi imeti stik s hčerko. 4. junija 2014 je potekal pripravljalni sestanek IPS, petnajsti in šestnajsti stik pa sta bila izvedena 2. julija 2014 in 10. septembra 2014. Poročilo navaja, da se je *"pritožnica v obeh primerih zelo potrudila vzpostaviti stik s svojo hčerko. Pritožnica je z aktivnim nastopom dosegla, da je E. komunicirala z njo. E. je po zaključenem stiku narisane risbice podarila pritožnici."*²⁵ 22. septembra 2014 je pritožnica vnovič zaprosila CSD Cerknica za ureditev stika. Po pripravljalnem sestanku IPS je bil 26. novembra 2014 izveden sedemnajsti stik, vendar je bilo sporočeno, da pritožnica ni vzpostavila stika s svojo hčerko.²⁶ Pritožnica je še naprej zahtevala stike (na primer, 22. decembra 2014) kljub dejstvu, da je sklep sodišča o odvzemu roditeljske pravice pritožnici dne 21. oktobra 2014 postal pravnomočen. Od takrat je CSD Cerknica pritožnico večkrat poučil, da mora vložiti svojo zahtevo na pristojno sodišče, ki bo odločalo o vseh morebitnih nadaljnjih stikih. Na tej točki je imela pritožnica dostop do odvetnika.²⁷

16. Glede na zgornjo dinamiko in vsebino dejavnosti organov socialnega varstva nisem okleval pridružiti se večini na podlagi mojega zaključka, da so organi socialnega varstva spoštovali standarde o posebnih ukrepih za večje varstvo pritožnice zaradi njene invalidnosti; poleg navedenih priprav, omogočanja in organiziranja stikov med pritožnico in njenim otrokom, je CSD Cerknica pritožnici na njeno prošnjo tudi pomagal pri namestitvi v stanovanjsko skupnost (Sester Kristusa Odrešenika) z namenom zdravljenja. Leta 2012 je CSD Cerknica pritožnico predstavil koordinatorju stanovanjske skupnosti "Paradoks",²⁸ ki jo je zapustila aprila 2012.²⁹ Marca 2014 je CSD Cerknica pritožnici ponudil socialno storitev "osebna pomoč", ki jo je zavrnila na podlagi tega, da je vključena v skupnost Šent. Enkrat na mesec je imela srečanje s psihologom in enkrat vsake tri mesece jo je pregledal psihiater.³⁰

²² Prav tam, str. 45, 113. točka.

²³ Prav tam, str. 45, 115. točka.

²⁴ Prav tam, str. 46, 116. točka.

²⁵ Prav tam, str. 46-47, 116.-121. točka

²⁶ Prav tam, str. 47, 122.-124. točka.

²⁷ Prav tam, str. 48, 126.-128. točka.

²⁸ Prav tam, str. 41, 95. točka.

²⁹ Prav tam, str. 42, 99. točka.

³⁰ Prav tam, str. 36, 70.-71. točka.

17. Po mojem mnenju te dejavnosti skupaj ustrezajo standardom konvencije glede posebnega varstva invalidov. V gradivih, predloženih Sodišču, ni ničesar, kar bi kazalo, da organi socialnega varstva niso imeli resničnega interesa, da bi zagotovili posebno pozornost in večje varstvo pravice pritožnice in E. do družinskega življenja. Če je res, kar je navedla pritožnica v svoji pritožbi, je videti, da je bilo E. med stiki dano navodilo, naj pritožnice ne naslavlja z imenom "mati", ampak samo kot gospa S³¹; to se lahko šteje za osamljen, čeprav ne nepomemben spodrsrljaj, ki po mojem mnenju ne more vplivati na splošno sodbo v tej zadevi.

18. Glede nadaljnje obravnave preizkusa nujnosti in ravnovesja med pravicami pritožnice, pravicami otroka in javnim interesom, moram dodati ali poudariti dve vprašanji, ki sta zajeti v oddelku B.3.ii.β te sodbe, kjer Sodišče navaja argumente v zvezi s kratkoročnimi in precej šibkimi čustvenimi vezmi med pritožnico in E. v primerjavi z močnejšimi in dolgoročnejšimi čustvenimi vezmi med posvojitelji in E., "razumnost" uporabe preizkusa največje koristi otroka pri odločanju o tej zadevi in možnost ohranjanja stika z otrokom tudi po odvzemu roditeljskih pravic na podlagi 106.a člena Zakona o družini.³²

19. Prvo vprašanje, ki ga moram obravnavati, se nanaša na sodni preizkus, naveden v 97. odstavku te sodbe. Sodišče navaja, da sklepa domačega sodišča, da je odzjem roditeljske pravice pritožnici v največjo korist E., ne šteje za "nerazumnega".

20. Tako imenovanega "*preizkusa (ne)razumnosti*" v danem kontekstu ne bi smeli razumeti kot neko vrsto preverjanja "*arbitrarnosti*". Na splošno Sodišče uporablja preizkus arbitrarnosti, kadar na primer pritožnik na podlagi 6. člena konvencije zatrjuje, da so nacionalna sodišča napačno razlagala domače pravo.³³ Če pa je vprašanje, ki je predmet postopka pred Sodiščem, pravni pojem, ki je sestavni del konvencije, tako kot v primeru načela največje koristi otroka na podlagi 8. člena konvencije, sodni preizkus, ki se uporablja, ni omejen na preverjanje arbitrarnosti ali nerazumnosti. V tej sodbi se je na primer preizkus arbitrarnosti uporabil v zvezi z vprašanjem, ali so domača sodišča 116. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih razlagala v skladu s standardi konvencije o pravni državi.

21. Zato se mi ne zdi in se ne strinjam, da je Sodišče v tej zadevi uporabilo samo preizkus arbitrarnosti ali tako imenovani preizkus (ne)razumnosti v zvezi z največjo koristjo otroka in potrebo po posegu v pravico pritožnice. Ker Sodišče samo po sebi opredeljuje "*splošna načela*" v zvezi z obravnavo, ali je bil poseg nujen v demokratični družbi v oddelku B.3(c) sodbe, je bil sodni preizkus, ki se je dejansko uporabil v obravnavani zadevi, precej strožji.

³¹ Pritožba z dne 16. julija 2016, predložena Sodišču v slovenščini, str. 5, 3. točka.

³² Slednjo možnost, ki je na voljo po slovenskem pravu, potrjuje sodna praksa Ustavnega sodišča Republike Slovenije (Up-56/17, Up-57/17, 13. marec 2018, 9. odstavek) in Vrhovnega sodišča (IV Cp 1309/2017, 15. junij 2017, 17. odstavek, 21. opomba).

³³ Glej na primer *Zubac proti Hrvaški*, [VS], št. 40160/12, 5. april 2018, 79. odstavek.

Z besedami Sodišča v oddelku B.3(c.) sodbe bi se moral ukrep, kot je odvzem roditeljskih pravic, uporabljati le v "*izjemnih okoliščinah*" in ga je mogoče upravičiti samo, če ga povzroči "*prevladujoča zahteva*" otrokove največje koristi. Ko Sodišče v 87. odstavku navaja svojo prejšnjo sodbo v zadevi *Y. C. proti Združenemu kraljestvu* (št. 4547/10, 13. marec 2012), ponovno poudarja, da mora "*zato Sodišče preveriti, ali so domača sodišča poglobljeno preučila celotne družinske razmere in celo vrsto dejavnikov, zlasti dejanske, čustvene, psihološke, materialne in zdravstvene, in uravnoteženo in razumno presoditi koristi vsake osebe, ob stalni skrbi za opredelitev najboljše rešitve za otroka.*"³⁴ Zato preizkus strožje presoje pri obravnavi odvzema roditeljske pravice invalidne osebe, ki je po navadi nepovraten korak, zahteva varstvo, ki presega običajno oceno učinka predlaganega ukrepa varstva na starše in otroka ter običajno preverjanje, ali obstaja zadostna dokazna podlaga, ali so bili razlogi ustrezni in zadostni, ali so imeli starši dovolj možnosti za sodelovanje v postopku in ali so otroci sami lahko izrazili svoja stališča.

22. Na podlagi tega preizkusa sem prišel do enakega zaključka kot večina, da je bil poseg nujen in da ga je povzročila prevladujoča zahteva največje koristi otroka, čeprav je gradivo, predloženo Sodišču (Stališča vlade), pokazalo, da je pritožnica "*pokazala interes*" za odnos s hčerko po marcu 2012 s številnimi pobudami za stik s hčerko, in izkazala zavezanost, kar je razvidno iz pozitivnih vidikov, o katerih so poročali na treh od 17 stikov, navedenih v Stališčih vlade.³⁵

23. Drugo vprašanje, ki ga moram obravnavati v zvezi z obravnavo nujnosti posega v pritožnično pravico iz 8. člena, se nanaša na trditev Sodišča o možnosti, da bi pritožnica imela stik z otrokom tudi po odvzemu roditeljske pravice na podlagi 106.a člena Zakona o družini. Sodišče je v oddelku I.B.2 te sodbe vključilo nekaj pomembnih izvlečkov iz dopisa, ki so ga Sodišču posredovali posredniki tretjih oseb (posvojitelji).

24. V zvezi s tem moram poudariti še en element prej omenjenega dopisa posvojiteljev Sodišču, ki ni vključen v oddelek I.B.2 te sodbe. V skladu s sodno prakso Sodišča je pomembno, ali odvzem roditeljskih pravic – skrajni ukrep, ki nasprotuje pravici bioloških staršev in otrok do skupnega družinskega življenja – pomeni, da je otroku preprečen osebni odnos z biološkimi starši, saj bi to lahko odrezalo otroka od njegovih "korenin". Tudi v tej sodbi se Sodišče sklicuje na svojo ustrezno sodno prakso.³⁶ Zato se mi

³⁴ Glej tudi opombo št. 2 v tem ločenem pritrdilnem mnenju o preizkusu strožje presoje v podobnih primerih odvzema roditeljskih pravic.

³⁵ V zvezi s pomembnostjo "*izkazljivega interesa*" in "*zaveze*" starša v zvezi z njegovim/njenim odnosom z otrokom v družinskih sporih, zlasti kadar dejstva, da družinsko življenje med zadevnimi osebami ni (v celoti) vzpostavljeno, ni mogoče pripisati pritožniku/pritožnici, glej na primer *Anayo proti Nemčiji*, št. 20578/07, 21. december 2010, 57. odstavek, in *Ahrens proti Nemčiji*, št. 45071/09, 24. september 2012, 58. odstavek.

³⁶ V tej sodbi se sklicuje na zadevo *Aune proti Norveški* (št. 52502/07, 28. oktober 2010). Glej tudi *Zhou proti Italiji*, št. 33773/11, 21. januar 2014, 56. odstavek; *Gnahoré proti Franciji*,

zdi zelo pomembno, da sta posvojitelja v svoji vlogi Sodišču z dne 31. decembra 2016 med drugim navedla:

"Fanta, ki sta bila že zelo dobro integrirana v nuklearno in razširjeno rejniško družino, ko je prišla L., sta majhno deklico zelo toplo sprejela. Vez, ki se je med njima nenavadno hitro razvila, se je razširila na L. in otroci so zdaj zelo močno čustveno navezani drug na drugega. Fanta sta imenovala deklico L. in od takrat zanjo uporabljamo to ime ... V širšem družbenem krogu se sami štejejo za brate in sestre in jih tudi drugi štejejo za brate in sestre, čeprav že od zgodnje starosti vedo, da so zrasli v trebuščkih različnih mamic ... Vedo tudi, da so se rodili in določen čas živeli v drugi družini, ki ni več mogla skrbeti zanje, zato so prišli v našo družino. Vsak od njih pozna tiste dele družinske zgodovine drugega, ki jim niso skupni ... Vsak otrok želi slišati svojo zgodbo, druga dva pa pozorno poslušata. Otroci tudi postavljajo vprašanja in odgovarjava na način, ki ustreza njihovi starosti. Zavedava se, da niso najini biološki otroci in da je vedenje o njihovi družini izvora eksistenčnega pomena, kot je tudi stik z njihovimi biološkimi družinami ... Strokovni svetovalci iz centrov za socialno delo v Kranju, Radovljici, Domžalah in Cerknici so nam veliko pomagali, saj so nama ... razložili človeški, pravni in sociološki pomen stikov med otrokom v rejništvu in njegovo biološko družino. V ta namen sva vedno podpirala te stike in sva tudi spodbujala in dejavno podpirala vse tri biološke matere in jim pomagala, zlasti to velja za pritožnico ... Omogočila in spodbujala sva te stike celo potem, ko je bila izdana sodba o odvzemu roditeljske pravice, in še potem, ko je sodba postala pravnomočna ... Seveda ta pravica še vedno obstaja, le njena uporaba je bila začasno prekinjena s soglasjem vseh strank, da bi zaščitili največjo korist L. ... Zavezujeva se, da bova še naprej spodbujala in krepila dekličino pravico, da v prihodnosti spozna svoje poreklo."³⁷

25. To je pomembno za skladnost s konvencijo, saj Sodišče v navedeni sodni praksi pripisuje poseben pomen temu, ali je odvzem roditeljske pravice takšen, da bo staršu preprečil nadaljevanje osebnega odnosa s svojim otrokom ali otroka odrezal od njegovih korenin. Ta standard konvencije je v skladu s širokim zakonodajnim soglasjem med državami, ki so ratificirale in podpisale Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah, katere 8. člen ureja otrokovo pravico, da ohrani svojo identiteto, kot jo priznava pravo.

26. Ničesar več nimam dodati k obrazložitvi Sodišča, ki navaja, da je ta del pritožbe neutemeljen. Domnevam, da iz razloga, ker je pritožnica zatrjevala kršitev pravice do učinkovitega pravnega sredstva (13. člen) samo v zvezi z razlago prvega odstavka 116. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, kar je Sodišče preučilo v svoji obravnavi na podlagi 8. člena (pravna podlaga in legitimni cilj), Sodišče vladi ni zastavilo morebitnega vprašanja v zvezi s 13. členom v povezavi z 8. členom, pa tudi stranke v poznejši fazi postopka pred Sodiščem niso uveljavljale nobenega drugega vidika 13. člena.

št. 40031/98, 19. september 2000, 59. odstavek; *Soares de Melo proti Portugalski*, št. 72850/14, 16. februar 2016, 93. odstavek.

³⁷ Angleški prevod tajništva Sodišča (izvirnik: francoščina).